

The background image shows a group of people in a kitchen-like environment. In the foreground, an older woman with short grey hair and glasses is seen from the side, wearing a pink long-sleeved shirt. In the background, two young girls are standing near a kitchen counter with a sink and oven. One girl is wearing a green floral shirt, and the other is wearing a brown hoodie. To the right, a man with glasses and a grey shirt is partially visible. A large, stylized white graphic of the letters 'P' and 'H' is overlaid on the right side of the image.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue **Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2025–2029**

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue

paijatha.fi

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3	5. Hyte-kärkien tavoitteet 2025–2029	11	7. Tavoitteisiin liittyvä kehittämistyö ja hankkeita	26
2. Hyvinvointi, terveys, turvallisuus ja osallisuus	5	5.1. Hyte-kärjet	11	8. Otteita valtuustokauden alueellisista ja valtakunnallisista tiedonkeruista	29
3. Hyvinvointisuunnitelman lähtökohtia 2025–2029	6	5.2. Tavoitteet ja niiden seurantaindikaattorit	12	9. Hyte-viestintä	30
3.1. Päijät-Häme toimintaympäristönä	6	6. Hyvinvointisuunnitelman toteutussuunnitelmat ja erillisteemat	17	10. Suunnitelman hyväksyntä, raportointi ja arviointi	31
3.2. Evästyksiä hyvinvointisuunnitelmaan	7	6.1. Tiivistelmä alueellisesta lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta 2026–2029	17	Lähteitä ja aineistoja	34
3.3. Hyvinvointisuunnitelma strategian toteuttajana	7	6.2. Tiivistelmä alueellisesta suunnitelmasta ikääntyneen väestön tukemiseksi 2026–2029	18	Liitteet	35
4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet ja johtaminen Päijät-Hämeen hyvinvointialueella	9	6.3. Tiivistelmä alueellisesta ehkäisevän työn toteutussuunnitelmasta 2025–2029	18		
4.1. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta	9	6.4. Tiivistelmä alueellisesta ravitsemusterveyden edistämisen toteutussuunnitelmasta 2025–2029	19		
4.2. Yhdyspintaneuvottelukunta	9	6.5. Hyvinvointia liikkumisesta	20		
4.3. Järjestöneuvottelukunta	10	6.6. Hyvinvointia kulttuurista	21		
4.4. Vaikuttamistoimielimet	10	6.7. Työllisyyden hoito Päijät-Hämeessä	22		
4.5. Hyte-neuvottelut	10	6.8. Kotoutuminen ja hyvät väestösuhteet	23		
4.6. Palvelutuotanto	10	6.9. Kestävän kehityksen, vastuullisuuden ja luontoterveyden edistäminen	24		
4.7. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikkö	10				
4.8. Verkostoyhteistyö	10				

1. Johdanto

Hyvintoisuunnitelma on osa laajempaa hyvintoisikertomustyötä, joka perustuu lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä lakiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Suunnitelman tavoitteena on määrittää keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet, joilla vahvistetaan alueen asukkaiden hyvintoisia pitkäjänteisesti ja vaikuttavasti.

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) mukaan hyvintoisialueiden ja kunnan tehtävä. Lain mukaan sitä on tehtävä yhdessä kolmannen, yksityisen ja muiden julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Hyvintoisuunnitelma toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte-työn) strategisena ohjausvälineenä ja se kytkeytyy hyvintoisialueen muihin keskeisiin asiakirjoihin, ohjelmiin ja suunnitelmiin, kuten hyvintoisialueorganisaation strategiaan, sote-palvelujen palvelustrategiaan, pelastustoimen palvelutasopäätökseen sekä taloussuunnitelmaan.

Hyvintoisuunnitelma sisältää hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden näkökulmista keskeisiä teema-alueita. Hyvintoisuunnitelma tukee tiedolla johtamista ja osallisuuden toteutumista ja toimii yhtenä yhteistyön keskeisenä asiakirjana.

Hyvintoisuunnitelma 2025–2029 pohjautuu valtuustokauden 2021–2025 hyvintoisikertomukseen ja sen pohjalta luotuun hyvintoisitiedon tilannekuvaan. Suunnitelma on laadittu poikkihallinnollisessa ja monitoimijaisessa yhteistyössä. Suunnitelman valmistelu käynnistyi hyte-kärkien tavoitteiden päivittämisellä ilmiöpöytäillalla huhtikuussa 2025. Tavoitteiden päivittämisessä on huomioitu useita näkökulmia, kuten vaikuttamistoimielimiä, erilaisia verkostoja ja, työryhmiä. Suunnitelma pohjautuu myös THL:n ohjeistukseen vaikuttavasta hyte-työstä. (THL, Työpaperi 28/2025).

Hyvintoisuunnitelma on tarkoitettu tueksi valtuustokauden poikkihallinnolliseen ja monialaiseen työskentelyyn. Suunnitelma sisältää yleistä tietoa toimintaympäristöstä, hyte-kärkien päivitettyt tavoitteet

seurantaindikaattoreineen, tavoitteita edistävät teemakohtaiset toteutussuunnitelmat sekä kytkökset muutamiin alueellisiin teemakohtaisiin ohjelmiin ja kehittämistyöhön. Suunnitelmaan on nostettu lisäksi arvioinnin, viestinnän ja raportoinnin kannalta keskeisiä asioita suunnitelmakauden työskentelyä ajatellen. Suunnitelmaa on mahdollista päivittää kauden aikana vuosiraportointien yhteydessä. Valtuustokauden lopussa suunnitelman pohjalta laaditaan laaja hyvintoisikertomus.

Hyvintoisuunnitelma ja sen toteutussuunnitelmat ovat rakentuneet laajassa yhteistyössä hyvintoisikertomustyöryhmän, teemojen ja toimialojen yhdyshenkilöiden, useiden alueella toimivien verkostojen, työryhmien ja asiantuntijoiden kesken. Kiitos arvokkaasta panoksesta suunnitelman eteen!

Kirsi Mäkilä

Hyvintoisikoordinaattori
Päijät-Hämeen hyvintoisialue

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen strategia

Soten palvelustrategia

Pelan palvelutasopäätös

Valtakunnalliset tavoitteet
HVA:n hyte-kerroin ja TEAviisari

HVA:n ohjelmat
Osallisuus, Digi, yhdenvertaisuus ja
tasa-arvo, ympäristö ym.

Hyte-neuvottelut

Päijät-Hämeen alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2025–2029

Hyte-kerroin

Hyte-kärki 1

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Tavoitteet

Hyte-kärki 2

Mielen hyvinvointi

Tavoitteet

Hyte-kärki 3

Arjen turvallisuus

Tavoitteet

Hyte-kärki 4

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Tavoitteet

Hyte-kärkien tavoitteiden toteutussuunnitelmat ja tavoitteisiin kytkeytyvät erillisteemat

**Lapset ja
nuoret §**
Neuvola- ja
oh-suunnitelmat

**Ehkäisevä
työ §**

**Ikääntyneet
§**

**Kotoutuminen
§**

Ravitsemus

Työllisyys

Liikkuminen

Kulttuuri

**Kestävä
kehitys**
Luontoterveys

Kuntien hyvinvointisuunnitelmat

HVA:n toimialojen hyte-toimenpiteet

**Järjestöjen, srk:ien, oppilaitosten, yritysten ym.
toimijoiden suunnitelmat**

2. Hyvinvointi, terveys, turvallisuus ja osallisuus

Hyvinvoinnilla tarkoitetaan mahdollisuuksia olla, omistaa, osallistua, vaikuttaa, olla yhteydessä sekä toimia terveellisessä ja turvallisessa ympäristössä. Mahdollisuudet syntyvät yksilöiden ja yhteisöjen tarpeiden täyttymisen kannalta riittävästä resursseista ja toimintakyvystä. Yksilön hyvinvointi muodostuu ympäristön, terveyden, turvallisuuden, aineellisen elintason, sosiaalisten suhteiden, koulutuksen, henkilökohtaisen toiminnan ja työn sekä vaikutusmahdollisuuksien kokonaisuudesta. Kokemus hyvinvoinnista muuttuu ja siihen vaikuttavat asiat saavat erilaisia painoarvoja elämän eri vaiheissa. Hyvinvointia ja terveyttä kaventavat riskitekijät ja vahvistavat suojatekijät vaikuttavat yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan tekemiin hyvinvointivalintoihin. Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja ihmisoikeudet ovat hyvinvoinnin edistämisen keskeisiä arvoja. (Päijät-Hämeen HVA, 2024)

Terveys nähdään tässä suunnitelmassa sekä yksilön että yhteisön näkökulmasta fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilana. Se tarkoittaa paitsi sairauksien ja vaivojen puuttumista, myös kykyä sopeutua ja hallita omaa elämää erilaisissa sosiaalisissa, fyysisissä ja emotionaalisissa tilanteissa.

Turvallisuus tarkoittaa vaarojen ja uhkien puuttumista tai vähintään niiden hallintaa. Samalla se on subjektiivinen kokemus siitä, että on turvassa. Se voi olla fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai oikeudellista, ja se voidaan ymmärtää sekä yksilön että yhteisön kokemuksena.

Osallisuus THL:n mukaan tarkoittaa kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Osallinen ihminen voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin. Hän voi sekä tuottaa yhteistä hyvää että nauttia siitä. Osallisuuteen liittyy myös usko siihen, että vaikutusmahdollisuuksia ja resursseja on olemassa.

3. Hyvinvointisuunnitelman lähtökohtia 2025–2029

3.1. Päijät-Häme toimintaympäristönä

PÄIJÄT-HÄMEEN VÄKILUKU (30.6.2025)

204 747

Asikkala	7 889
Hartola	2 482
Heinola	17 829
Hollola	22 849
Iitti	6 401
Kärkölä	4 093
Lahti	121 337
Orimattila	15 651
Padasjoki	2 676
Sysmä	3 428

Tilastokeskus 2024

IKÄRAKENNE (9/2025)

0–19-vuotiaat, % väestöstä

18,6 %

20–64-vuotiaat, % väestöstä

52,6 %

65–74-vuotiaat, % väestöstä

14,0 %

75–84-vuotiaat, % väestöstä

11,1 %

85 vuotta täyttäneet, % väestöstä

3,7 %

Muu kuin suomi, ruotsi tai saame äidinkielenä henkilöä/1000 as. (2024)

78,2

Demografinen huoltosuhde (2024)

71,8

Yhden hengen asuntokunnat, % asuntokunnista (2024)

49,8 %

Kotona asuvat 85 vuotta täyttäneet, % vastaavan ikäisestä väestöstä (2024)

86,1 %

Lapsiperheet, % perheistä (2024)

34,3 %

Sosiaali- ja terveysalan säätiöt ja rekisteröidyt yhdistykset (2025)

270

Järjestöt (2024)

3 345

Työttömät työvoimasta %, (2024)

12,9 %

Ulkomaan kansalaiset väestöstä %, (2024)

5,3 %

Hälytystehtävät, Pela (2024)

3 984

3.2. Evästyksiä hyvinvointisuunnitelmaan

Pääministeri Orpon hallitusohjelman keskeinen tavoite on, että ennaltaehkäisevällä työllä voidaan edistää terveyttä ja hyvinvointia ja vähentää kustannuksia (HO 2023). Valtioneuvoston periaatepäätös hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisestä 2030 panostaa eriarvoisuuden vähenemiseen yhteiskunnassa (Valtioneuvosto 2021). Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tulisi olla osa hyvinvointialueiden ja kuntien strategioita, jolloin hyvinvointiin liittyvät asiat huomioidaan läpileikkaavasti kaikissa toiminnoissa (THL, Työpaperi 28/2025).

Hyvinvointisuunnitelman valmistelussa on hyödynnetty hyvinvointikertomustyön keskeisiä havaintoja. Tietoa on koottu hyte-vuosisraporteista, hyvinvointialueen sekä kuntien laajoista hyvinvointikertomuksista sekä tilannekuvien luomisen kautta. Tuorein alueellinen tieto on koottuna [Päijät-Hämeen alueelliseen hyvinvointiraporttiin 2024](#) ja [Alueelliseen laajaan hyvinvointikertomukseen 2021-2025](#).

Keskeisinä haasteina alueella nousevat lasten ja nuorten mielenterveysongelmat, heikentyvät elintavat sekä arjen turvattomuus ja kokemus yksinäisyydestä. Koulutukseen kiinnittyminen, erityisesti nuorten osallisuus ja koulupudokkuus ovat asioita, jotka vaativat ratkaisuja. Työikäisten hyvinvointia haastavat vanhemmuuden paineet, työhön tai sen puutteeseen liittyvät haasteet. Osallisuuden vahvistaminen, palvelujen saavutettavuus ja perheiden moninaisten tuen tarpeiden tunnistaminen ovat keskeisiä kehittämiskohteita. Erityistä huomiota tulee kiinnittää haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin sekä muuttuvien olosuhteiden tuomaan turvallisuustarpeeseen. Mielenterveys- ja

päihdeongelmat, kiusaaminen ja digitaalinen kuormitus koskettavat kaikkia ikäryhmiä. Väestön ikääntyminen ja syntyvyyden lasku vaikuttavat palvelutarpeisiin ja elinvoimaan.

3.3. Hyvinvointisuunnitelma strategian toteuttajana

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen strategian 2026-2029 ja hyvinvointisuunnitelman 2025-2029 valmistelujen välillä on käyty tiivistä vuoropuhelua ja tiedonjakamista vuoden 2025 aikana. Yhteisellä tiedon törmäyttämismatkalla strategian osallisuustoimenpiteissä on peilattu esiin nousseita teemoja strategisten tavoiteaihioiden ja hyte-kärkien välillä.

Strategiatyön osallisuustoimenpiteissä – joita on toteutettu päättäjien, henkilöstön, väestön ja sidosryhmien keskuudessa – on noussut keskeisenä teemana palveluiden laatu, vaikuttavuus ja jatkuvuus, hyvinvointia parantavat toimenpiteet sekä tavoitteellinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa toimenpiteiden toteuttamisessa. Osallisuustoimenpiteiden tuloksissa on erityisesti painotunut nuorten, nuorten aikuisten sekä lapsiperheiden ja vanhempien hyvinvointi, erityisesti nuorten mielenterveysongelmien ehkäisy ja hoito sekä arjen turvallisuuteen liittyvät näkökulmat. Näiden rinnalla osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen on koettu tärkeäksi osaksi hyvinvoinnin edistämistä.

Strategiatyöskentelyyn on hyvinvointitiedosta nostettu neljä ilmiötä, jotka aiheuttavat suuria inhimillisiä ja taloudellisia menetyksiä, mutta ovat tehokkaasti ehkäisävissä – siksi niiden painottaminen strategiatyössä on perusteltua.

1 Syrjäytymisriskissä olevien nuorten määrä, mikä on Päijät-Hämeessä maan korkein. Nuorten osallisuuden tukeminen, yhteiskuntaan kiinnittyminen ja syrjäytymisen ehkäisy on keskeistä, sillä syrjäytyminen lisää riskiä mielenterveyden häiriöihin, pitkäaikaistyöttömyyteen ja köyhyyteen, mikä heikentää hyvinvointia ja kasvattaa merkittävästi tulevia sosiaali- ja terveystukien tarpeita. Jokainen syrjäytynyt nuori aiheuttaa arviolta yli miljoonan euron elinkaarikustannukset menetettyjen verotulojen ja lisääntyneiden palvelutarpeiden vuoksi, ja syrjäytyminen heijastuu usein myös heidän tulevien lastensa hyvinvointiin ja koulutuspolkuihin. Nuoret miehet ovat naisia useammin ns. NEET-statuksella (Not in Employment, Education or Training).

2 Nuorten itsemurhakuolleisuus, mikä on Päijät-Hämeessä poikkeuksellisen suurta ja johtaa huomattaviin elinvuosien menetyksiin, inhimilliseen kärsimykseen sekä menetettyihin työvuosiin. Mielenterveyttä edistävä työ ja varhainen tuki vähentävät tehokkaasti tätä riskiä ja parantavat koko nuorten yhteisön turvallisuutta. Itsemurhakuolleisuus on yleisempää nuorilla miehillä, kuin naisilla ja yleisesti itsemurhakuolleisuus on kaikissa ikäryhmissä koko maata korkeampi.

3 Ikääntyneiden kaatumistapaturmat ja niistä aiheutuvat lonkkamurtumat, jotka heikentävät toimintakykyä, johtavat usein pysyvään hoivatarpeeseen ja lisäävät sote-kustannuksia jopa kymmenillä tuhansilla euroilla tapauksittain. Tapaturmien ehkäisy ylläpitää toimintakykyä, vähentää ikääntyneiden hoivan tarvetta ja vapauttaa resursseja, joita voidaan suunnata lasten ja nuorten hyvinvointia tukevien palvelujen vahvistamiseen. Kaatumistapaturmiin liittyviä hoitokustannuksia on erityisesti naisilla.

4 Työikäisten alkoholin riskikäyttö, joka heikentää toimintakykyä sekä lisää alkoholisairauksia ja muita päihdehaittoja. Päihdehaitat puolestaan vaikuttavat muuhun sairastavuuteen aiheuttaen esimerkiksi työkyvyttömyyttä ja ennenaikaisia kuolemia. Päihdehaitat aiheuttavat mittavia inhimillisiä ja taloudellisia kustannuksia, kuten terveystukien ja verotulojen menetyksiä. Riskikäytön ja päihdehaittojen ehkäisy parantaa vanhempien työ- ja toimintakykyä, mikä tukee lasten turvallista kasvu- ja elinympäristöä ja ehkäisee ylisukupolvisuutta. Alkoholin riskikäyttö on yleisempää miehillä, ja riskitasolla juominen on Päijät-Hämeessä koko maata yleisempää.

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet ja johtaminen Päijät-Hämeen hyvinvointialueella

Hyvinvointijohtaminen alueella keskittyy väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä sosiaalisten ja terveystalvelujen järjestämiseen ja kehittämiseen. Prosessi kattaa useita eri toimintoja, jotka liittyvät asukkaiden fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemiseen. Hyvinvointijohtaminen kuntien ja hyvinvointialueiden tasolla on tärkeää, koska se vaikuttaa suoraan asukkaiden elämänlaatuun, terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Sen avulla voidaan vähentää terveys- ja hyvinvointieroja, parantaa palveluiden saatavuutta ja laatua sekä luoda edellytyksiä kestäväälle kehitykselle ja hyvinvoinnille yhteiskunnassa.

Hyte-työn näkökulmasta johtaminen tarvitsee rakenteet, jotka edistävät hyte-linjauksia, seuraavat muutoksia ja varmistavat resurssit. Hyvinvointijohtaminen on suunnitelmallista, mahdollisimman ajantasaiseen tietoon perustuvaa ja eri tasoilla tapahtuvaa kehittämistä, arviointia ja päätöksentekoa. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella ja kaikissa Päijät-Hämeen kunnissa on nimetyt hyte-työn vastuutahot, hyte-koordinoinnin vastuuhenkilöt sekä työryhmiä, jotka suunnittelevat, ohjaavat, organisoivat ja raportoivat käytännön hyvinvoinnin edistämisen toimintaa ja yhteistyötä.

4.1. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta toimii hyvinvointialueesta annetun lain mukaisena hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahona ja ehkäisevän päihdetyön vastuutahona hyvinvointialueen organisaatiossa (Liite 1). Lautakunta valmistelee aluehallitukselle hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, yhdyspintatyöhön ja osallisuuteen liittyviä strategisia linjauksia ja edistää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Lautakunta päättää avustusten myöntämisestä yhteisöille, antaa aluehallitukselle lausuntoja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, yhdyspintatyöhön ja osallisuuteen liittyvistä asioista. Se valmistelee myös aluehallitukselle ja aluevaltuustolle annettavat hyvinvointiraportit, -kertomukset ja -suunnitelmat. (HVA:n hallintosääntö 29 §).

4.2. Yhdyspintaneuvottelukunta

Yhdyspintaneuvottelukunnan tehtävänä on edistää turvallisuuteen, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja yhdyspintatyöhön liittyvää yhteistyötä alueella. Neu-

vottelukunnan jäsenet on nimetty kuntien, hyvinvointialueen ja maakuntaliiton viranhaltijoista sekä yhteisöjen ja järjestöjen edustajista.

Yhdyspintaneuvottelukunta järjestää vuosittain laissa tarkoitetun hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevan neuvottelun yhteistyössä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnan kanssa. Yhdyspintaneuvottelukunta valmistelee myös tarvittavia tehtäväalueeseensa liittyviä kannanottoja ja lausuntoja (HVA:n hallintosääntö 14 §). Päijät-Hämeen kunnat, hyvinvointialue ja Päijät-Hämeen liitto ovat allekirjoittaneet yhteistyöpöytäkirjan, jossa on sovittu yhteistyön tavoitteista, pelisäännöistä sekä rakenteista.

4.3. Järjestöneuvottelukunta

Järjestöt, uskonnolliset yhteisöt, maakuntaliitto, oppilaitokset sekä yritys-elämä ovat hyte-työssä keskeisessä roolissa (Liite 2). Tahot ovat edustettuna järjestöneuvottelukunnassa yhdessä hyvinvointialueen edustajien kanssa. Järjestöneuvottelukunnan tehtävänä on edistää järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä lisätä yhteiskehittämistä ja kumppanuutta hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi Päijät-Hämeessä (HVA:n hallintosääntö 15 §).

Järjestöillä on mahdollisuus tarjota tukea usein kohdennetusti erilaisiin elämäntilanteisiin tai -vaiheisiin. Päijät-Hämeen hyvinvointialueilla on järjestöyhteistyötä varten luotu rakenteet ja koordinaatio.

4.4. Vaikuttamistoimielimet

Vaikuttamistoimielimet ovat osa hyte-työskentelyn alueellista yhteistyöverkostoa. Nuorisovaltuustot, vanhusneuvostot ja vammaisneuvostot, tarjoavat kansalaisille mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon ja tuoda esiin oman ryhmänsä näkökulmia. Vaikuttamistoimielimet vahvistavat demokratiaa ja osallisuutta antamalla äänen myös niille, jotka eivät muuten olisi mukana virallisessa päätöksenteossa. Osallisuuden näkökulmasta nämä toimielimet edistävät yhdenvertaisuutta ja edistävät eri ryhmien tarpeiden huomioimista toiminnassa. Hyvinvointialueella vaikuttamistoimielimien kokoonpanosta, asettamisesta ja toimintaedellytyksistä päättää aluehallitus (HVA:n hallintosääntö 13 §) ja kunnissa kunnan-/kaupunginhallitus.

4.5. Hyte-neuvottelut

Lainsäädäntö velvoittaa kuntia ja hyvinvointialueita neuvottelemaan vuosittain hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteista, toimenpiteistä ja yhteistyöstä. Päijät-Hämeessä hyvinvointialue kutsuu kuntien ja muiden sidosryhmien edustajat vuosittain neuvotteluihin.

Neuvottelujen rakenne ja kokoonpano ovat vaihdelleet vuosien aikana. Neuvottelut ovat toteutuneet läsnäolotilaisuuksina, joko yksi tai kaksi kertaisina tapaamisina. Osallistujajoukko on vuosien aikana laajentunut. Neuvotteluissa

on hyödynnetty mm. Ilmiöpöytä-menettelmää ja yhteisen tilannekuvan muodostamiseen on panostettu osallistuneiden tilannekatsauksilla.

4.6. Palvelutuotanto

Palvelutuotannon rooli hyte-työssä on keskeinen, sillä sen kautta hyte-tavoitteet konkretisoituvat asukkaiden hyvinvoinniksi, kuten terveydeksi, toimintakyvyksi, osallisuudeksi ja turvallisuudeksi. Palvelutuotanto mahdollistaa vaikuttavat ennaltaehkäisevät toimet. Primaaripreventio ehkäisee ongelmien syntyä esimerkiksi neuvolatoiminnan ja terveysneuvonnan avulla, sekundaaripreventio keskittyy varhaiseen tunnistamiseen ja hoitoon, kuten mielenterveyspalveluissa tai seulonnoissa, ja tertiääripreventio pyrkii estämään jo ilmenneiden ongelmien pahenemista esimerkiksi kuntoutuksen keinoin. Palvelut järjestetään omana tuotantona, ostopalveluina, palveluseteleillä tai yhteistyömallina kuntien, järjestöjen tai muiden toimijoiden kanssa.

4.7. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikkö

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikön tehtävänä on koordinoita, tukea ja kehittää päijäthämäläisten hyvinvointia ja terveyttä edistävää työtä, alueellista järjestöyhteistyötä, yhdyspintatyötä sekä ehkäisevää työtä.

Asiantuntijayksikkö tuottaa, analysoi, hyödyntää ja välittää hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää tietoa ja saattaa toimijoita yhteen. Yksikössä tehdään yhteistyötä kuntien, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa sekä

erilaisissa verkostoissa. Aktiivinen kehittämistyö ja viestiminen ovat yksikön perustoimintaa. Asiantuntijayksikkö tukee ja palvelee asiantuntijoita, ammattilaisia, päättäjiä, hallintoa ja taloutta sekä alueen asukkaita useiden hyte-työn moninaisten teemojen parissa.

4.8. Verkostoyhteistyö

Verkostot mahdollistavat ja vahvistavat toimijoiden yhteistyötä sekä tiedon jakamista. Ne auttavat yhdistämään resursseja ja saavuttamaan yhteisiä tavoitteita. Alueellisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen verkostojen tehtävänä on yhdistää alueelliset toimijat laaja-alaisesti. Verkostojen on mahdollista koordinoita ja tukea toimintaa. (THL, Työpaperi 28/2025).

Päijät-Hämeen hyvinvointialueella toimii useita eri ikäryhmiin ja teemoihin liittyviä alueellisia ja monialaisia verkostoja, kuten lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja kehittävä Lape-ryhmä, ikääntyvien hyvinvointia edistävä yhteistyöryhmä, ravitsemusterveyden edistämisen työryhmät ja verkostot sekä alueellinen ehkäisevän työn koordinaatioryhmä. Poikkihallinnollisuus ja alueellisuus toteutuu myös hyvinvointisuunnitelman erillisteemojen, fyysisen aktiivisuuden, kulttuurin hyvinvoinnin, kestävän kehityksen, työllisyyden ja kotoutumisen ympärillä. HYTE-kerroin-työskentelyyn on rakennettu alueellinen, useamman teemaryhmän muodostama verkostotyön malli.

Osallistuminen valtakunnallisiin verkostoihin, sekä hyte-koordinoinnin että teemakohtaisten aiheiden kautta, tuo työskentelyyn uusia näkökulmia, tärkeitä kontakteja ja mahdollisuuksia tiedon jakamiseen. Hyvinvointialueet ovat organisaattiorakenteina nuoria, ja alueiden välillä on runsaasti jaettavaa sekä tarvetta yhteiselle kehittämiselle.

5. Hyte-kärkien tavoitteet 2025–2029

5.1. Hyte-kärjet

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen yhdyspintaneuvottelukunta on kokouksessaan 13.12.2023 36 § hyväksynyt Päijät-Hämeen alueellisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärkien (hyte-kärjet) säilyttämisestä ennallaan vuoteen 2034 asti. Näin ollen Hyvinvointisuunnitelma 2025–2029 rakennetaan kärkien teemojen, osallisuus ja yhteisöllisyys, mielen hyvinvointi, arjen turvallisuus ja päihteettömyys ja terveelliset elintavat, pohjalle. Kärjet ovat toimineet jo valtuustokaudella 2021–2025 hyvinvointi- sekä usean muun suunnitelman punaisena lankana. Hyte-kärkiin sisältyvät tavoitteet uudelle suunnitelmakaudelle on muotoiltu ajantasainen tilannekuva, hyvinvointitieto sekä eri toimijoiden nostamat ilon ja huolenaiheet huomioiden.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

- Osallisuus on vahvistunut.
- Yksinäisyys on vähentynyt.
- Työhön, kouluun ja koulutukseen kiinnittyminen on vahvistunut.

Mielen hyvinvointi

- Psykkinen kuormitus ja itsetuhoisuus ovat vähentyneet.
- Elämään tyytyväisyys on lisääntynyt.

Arjen turvallisuus

- Arjen turvallisuus on vahvistunut, myös digitaalisessa ympäristössä.
- Apua saa silloin, kun sitä tarvitsee.
- Elinvoima ja taloudellinen hyvinvointi ovat vahvistuneet.
- Muuttuviin olosuhteisiin varautuminen on vahvistunut.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

- Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet.
- Elintapasairauksien ilmaantuvuus on pienentynyt.
- Terveysterot ovat kaventuneet.

Kuva. Päijät-Hämeen hyte-kärkien tavoitteet 2025–2029

5.2. Tavoitteet ja niiden seurantaindikaattorit

Tavoitteiden 2025–2029 muotoilu käynnistyi ilmiöpöytäillalla huhtikuussa 2025. Prosessin aikana on kuultu vaikuttamistoimielimiä, kuntien hyvinvointikoordinaattoreita ja useita monialaisia työryhmiä. Kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointikertomustyö kevättalvella mahdollisti tarkoituksen mukaisen jatkumon toimintaan valtuustokausien välille.

Hyte-kärkien tavoitteet ovat tasoltaan väestötason tavoitteita ja niiden seurantaindikaattoreiksi (Liite 3) on valittu tavoitteiden toteutumista parhaiten kuvaavat väestötason seurantaindikaattorit. Indikaattorit sisältävät hyvinvointialueille määritellyt hyte-kertoimen tulosindikaattorit. Suunnitelman toteutumisen arvioinnissa huomioidaan lisäksi hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit sekä ilmiöihin ja teemoihin liittyviä muita indikaattoreita (Liite 4). Hyvinvointitietoa tullaan raportointien yhteydessä seuraamaan myös THL:n vähimmäistietosisällön indikaattoreiden valossa.

Tavoitteisiin liittyviin teemoihin tullaan vastaamaan neljän toteutussuunnitelman sekä viiden tavoitteisiin liittyvän teeman alueellisten ohjelmien ja suunnitelmien avulla. Hyvinvointialueorganisaation toimialat huomioivat hyte-kärkien tavoitteet tulosalueiden vuosisuunnitelmissa ja alueen kunnat, järjestöt ja muut toimijat omissa suunnitelmissaan. Vuosittaiset hyte-työskentelyn painotukset neuvotellaan syksyisin kuntien, muiden alueen toimijoiden ja hyvinvointialueen välisissä hyte-neuvotteluissa.

5.2.1. Osallisuus ja yhteisöllisyys

- **Osallisuus on vahvistunut.**
- **Yksinäisyys on vähentynyt.**
- **Työhön, kouluun ja koulutukseen kiinnittyminen on vahvistunut.**

Osallisuus on vahvistunut

Nuorten kouluinnostus on monin paikoin lisääntynyt, mutta osallisuuden kokemuksessa näkyy edelleen merkittäviä eroja ikäryhmien ja sukupuolten välillä. Erityisesti yläkoululaiset kokevat vaikutusmahdollisuutensa heikoiksi ja osa nuorista jää ulkopuoliseksi kouluyhteisöstä. Perheiden taloudelliset vaikeudet puolestaan rajoittavat lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan. Lisääntyvä työttömyys ja ikääntyminen tarkoittavat sitä, että yhä suurempi osa väestöstä on myös työyhteisöjen ulkopuolella. Digitaaliset palvelut lisääntyvät, mutta osa väestöstä jää niistä jälkeen. Tämä uhkaa kaventaa osallisuutta entisestään.

Osallisuus on hyvinvoinnin perusta ja sen vahvistaminen ehkäisee syrjäytymistä kaikissa ikäryhmissä. Se tarkoittaa vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä kouluissa, työpaikoilla ja päätöksenteossa, harrastus- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuutta sekä yhteisöllisiä tiloja, joissa ihmiset voivat kohdata. Harrastustakuu lapsille, elinikäisen oppimisen tukeminen työikäisille ja

osallistavat kulttuuripalvelut ikääntyneille ovat esimerkkejä ratkaisuista, jotka lisäävät osallisuuden kokemusta.

Yksinäisyys on vähentynyt

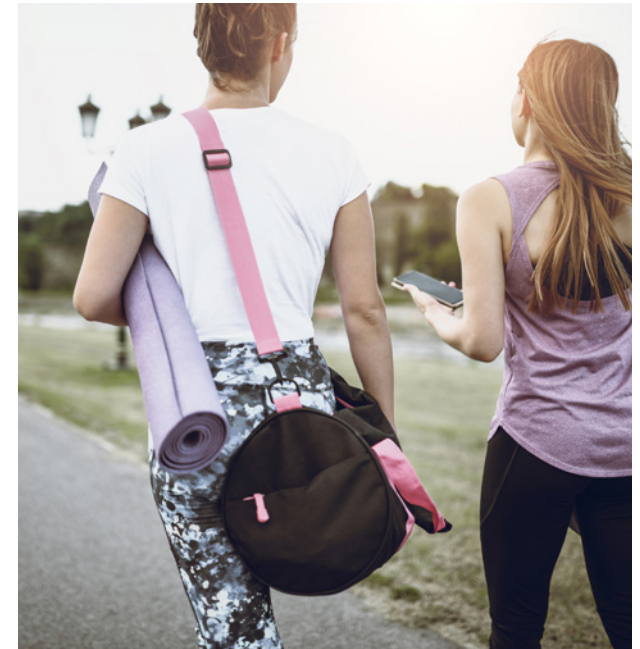
Yksinäisyys on yksi suurimmista hyvinvoinnin uhkista ja sen vaikutukset näkyvät mm. mielenterveyden haasteina. Yksinäisyyttä kokevia nuoria on edelleen liikaa, erityisesti tyttöjä. Läheisten kaverien puute on kytköksissä emotionaaliseen yksinäisyyteen. Myös työikäisten ja ikääntyneiden parissa yksinäisyys on lisääntynyt. Nuorilla yksinäisyys liittyy usein kaverisuhteiden puutteeseen, työikäisillä työelämän ulkopuolisuuteen tai arjen kiireeseen ja ikääntyneillä puolison menetykseen tai toimintakyvyn heikkenemiseen. Yksinäisyys on merkittävä riski sekä psyykkiselle että fyysiselle terveydelle. Ilmiö on vahvasti yhteydessä heikkoon osallisuuden kokemukseen, taloudellisiin haasteisiin ja mielenterveysongelmiin.

Positiivista muutosta voidaan tukea lisäämällä yhteisöllisyyttä kouluissa, tukemalla kaverisuhteita, järjestämällä matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja eri-ikäisille ja vahvistamalla vapaaehtoistoimintaa sekä vertaistukea. Myös digitaalisten yhteisöjen hyödyntäminen voi tavoittaa niitä, joille kasvokkaiset kohtaamiset ovat vaikeita. Jotkut voivat löytää läheisen ystävän verkosta.

Työhön, kouluun ja koulutukseen kiinnittyminen on vahvistunut

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten määrä on kasvanut ja nuorisotyöttömyys on nousussa. Syrjäytymisriski on suurin 18–24-vuotiailla, mikä vaikuttaa suoraan alueen osaamiseen, elinvoimaan ja hyvinvointiin. Työikäisillä jatkuva osaamisen päivittäminen on välttämätöntä työelämässä pysymisen kannalta.

Tilanteen parantamiseksi on tärkeää vahvistaa opiskeluhuoltoa ja oppimisen tukea, panostaa nivelvaiheen tukeen peruskoulusta toiselle asteelle siirryttäessä sekä kehittää yksilöllisiä koulutuspolkuja. Työpajatoiminta ja työllistymistä tukevat palvelut voivat auttaa nuoria kiinnittymään työelämään ja ehkäistä syrjäytymistä. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet ja kognitiivisia taitoja tukevat oppimisympäristöt hyödyttävät myös aikuisia ja ikääntyneitä.

5.2.2. Mielen hyvinvointi

- **Psyykkinen kuormitus ja itsetuhoisuus ovat vähentyneet.**
- **Elämään tyytyväisyys on lisääntynyt.**

Psyykkinen kuormitus ja itsetuhoisuus ovat vähentyneet

Nuorten psyykkinen kuormitus on kasvanut, ja erityisesti tytöt kokevat lisääntyntä ahdistusta ja koulu-uupumusta. Päijät-Hämeessä nuorten

aikuisten itsemurhakuolleisuus on poikkeuksellisen korkea. Työikäisillä mielenterveyden haasteet näkyvät pitkittyneenä stressinä ja työkyvyttömyytenä, ikääntyneillä yksinäisyytenä ja menetyksinä.

Muutosta voidaan edistää panostamalla matalan kynnyksen mielenterveyspalveluihin, nopeuttamalla hoitoon pääsyä ja vahvistamalla ennaltaehkäisyä. Perheiden ja yhteisöjen tukeminen, vertaistoiminta ja kriisiapu vähentävät kuormitusta. Myös työhyvinvoinnin tukeminen ja ikääntyneiden arjen tuki ovat keskeisiä toimia.

Elämään tyytyväisyys on lisääntynyt

Nuorten elämään tyytyväisyys on pitkällä aikavälillä laskenut, mutta viimeisimmät tutkimustulokset osoittavat lievää parannusta. Sukupuolten välillä on eroja: pojat kokevat enemmän tyytyväisyyttä kuin

tytöt. Työikäisillä taloudelliset paineet ja työn kuormittavuus vähentävät tyytyväisyyttä, ikääntyneillä suurin vaikutus liittyy terveyteen ja sosiaalisten suhteiden säilymiseen. Läheiset ihmissuhteet ja yhteisön tuki tuovat turvaa ja iloa. Terveys, riittävä uni ja liikunta luovat pohjan hyvälle mielelle. Kun elää arvojensa mukaisesti ja kokee tekevänsä jotain merkityksellistä, elämä tuntuu tarkoitukselliselta. Myös tasapaino työn ja levon välillä, luonnossa liikkuminen sekä uusien asioiden oppiminen vahvistavat tyytyväisyyttä.

Tyytyväisyyttä voidaan lisätä luomalla turvallisia ja kannustavia oppimis- ja työympäristöjä, tarjoamalla harrastus- ja osallistumismahdollisuuksia sekä tukemalla perheitä arjessa. Arjen myönteisten kokemusten vahvistaminen lisää elämään tyytyväisyyttä kaikissa ikäryhmissä.

5.2.3. Arjen turvallisuus

- **Arjen turvallisuus on vahvistunut, myös digitaalisessa ympäristössä.**
- **Apua saa silloin, kun sitä tarvitsee.**
- **Elinvoima ja taloudellinen hyvinvointi ovat vahvistuneet.**
- **Muuttuviin olosuhteisiin varautuminen on vahvistunut.**

Arjen turvallisuus on vahvistunut, myös digitaalisissa ympäristöissä

Fyysisen väkivallan kokemukset ovat vähentyneet lapsilla ja nuorilla, mutta koulukiusaaminen ja seksuaalinen häirintä ovat edelleen yleisiä. Digitaaliset ympäristöt tuovat uusia riskejä, kuten verkkokiusaamista, huijauksia ja häirintää. Turvattomuutta voivat lisätä myös taloudelliset vaikeudet ja arjen epävarmuus. Turvallisuuden kokemukseen vaikuttavat asiat ovat universaaleja, mutta voivat saada painotuksia iästä riippuen. Lasten ja nuorten kohdalla puhutaan usein turvallisesta perheestä, kaverisuhteista ja koulupäivästä, työikäisten kohdalla taloudellisesta vakaudesta, parisuhteesta ja työolosuhteista ja ikääntyneiden kohdalla elinympäristön esteettömyydestä ja palvelujen saavutettavuudesta. Digitaalinen kehitys laajentaa turvallisten ympäristöjen määritelmää.

Arjen turvallisuutta edistetään kiusaamisen ja väkivallan vastaisella työllä, digiosaamista vahvistamalla, palvelujen saavutettavuutta turvaamalla sekä rakentamalla luottamusta yhteisöissä.

Apua saa silloin, kun sitä tarvitsee

Avun saannissa on suuria eroja. Nuorten kokemukset kouluterveydenhoitajien ja kuraattorien saavutettavuudesta vaihtelevat, ja mielenterveyspalvelujen jonot kuormittavat perheitä. Työikäiset voivat jäädä ilman oikea-aikaisia palveluja, ja ikääntyneillä avun tarve kasvaa toimintakyvyn heikentyessä. Monille paras ja tärkein apu tulee omasta elinympäristöstä ja yhteisöstä: perheeltä ja ystäviltä. Osallisuus yhteisöstä parantaa myös ihmisen mahdollisuuksia saada apua.

Muutosta voidaan edistää vahvistamalla yhteisöjä, lisäämällä palvelujen ja toiminnan resursseja, kehittämällä matalan kynnyksen ja digitaalisia palveluja sekä varmistamalla, että apua saa silloin, kun sitä todella tarvitaan.

Elinvoima ja taloudellinen hyvinvointi ovat vahvistuneet

Tuloerot ja lapsiperheköyhyys ovat kasvaneet Päijät-Hämeessä. Talouden kiristyminen heijastuu erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin ja lisää huolta toimeentulosta, syrjäytymisestä ja jaksamisesta. Työikäisillä toimeentulo voi olla epävarmaa, ja ikääntyneillä pienet eläkkeet luovat turvattomuutta.

Tilannetta voidaan parantaa tukemalla työllistymistä, vahvistamalla osaamista ja alueen elinvoimaa yritystoiminnan ja koulutuksen avulla, sekä turvaamalla riittävä sosiaaliturva. Taloudellinen vakaus tukee myös psyykkistä hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta.

Muuttuviin olosuhteisiin on varauduttu

Maailmanpoliittinen tilanne, talouden epävarmuus ja ilmastomuutos vaikuttavat kaikkien arkeen ja turvallisuuden kokemukseen. Tämä voi näkyä vaikkapa ilmastoahdistuksena, toimeentulon huolina ja epävarmuutena palvelujen saatavuudesta. Organisaatioiden täytyy varautua palvelujen turvaamiseen niin säiden vaihtelun ja ääri-ilmiöiden kuin mahdollisista ulkopoliittisista turvallisuusuuhista johtuvien poikkeusolojen varalta.

Varautumista voidaan vahvistaa kehittämällä kriisivalmiutta, tukemalla ilmastomuutokseen sopeutumista ja vahvistamalla yhteisöjen resilienssiä. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tukeminen lisää luottamusta ja turvallisuuden tunnetta.

5.2.4. Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

- **Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet.**
- **Elintapasairauksien ilmaantuvuus on pienentynyt.**
- **Terveyserot ovat kaventuneet.**

Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet

Liikunnan määrä on hieman kasvanut, mutta hengästyttävä liikunta ja terveellinen syöminen ovat vähentyneet monilla nuorilla. Riittämätön uni ja epäsäännöllinen syöminen lisäävät kuormitusta ja heikentävät oppimista. Työikäisillä kiire ja työn paineet vaikeuttavat terveellisten elintapojen ylläpitämistä, ikääntyneillä liikkumattomuus lisää toimintakyvyn menetyksen riskiä.

Elintapojen vahvistamisessa keskeistä on perhelähtöinen tuki, vanhemmuuden tukeminen sekä kouluruoan, fyysisen aktiivisuuden ja terveellisen elinympäristön arvostuksen lisääminen. Positiivista muutosta voidaan edistää tukemalla säännöllistä syömistä, luomalla liikkumismahdollisuuksia arkeen, vahvistamalla uniterveyttä ja tukemalla terveellisiä valintoja kouluissa, perheissä, työpaikoilla ja ikääntyneiden palveluissa.

Elintapasairauksien ilmaantuvuus on pienentynyt

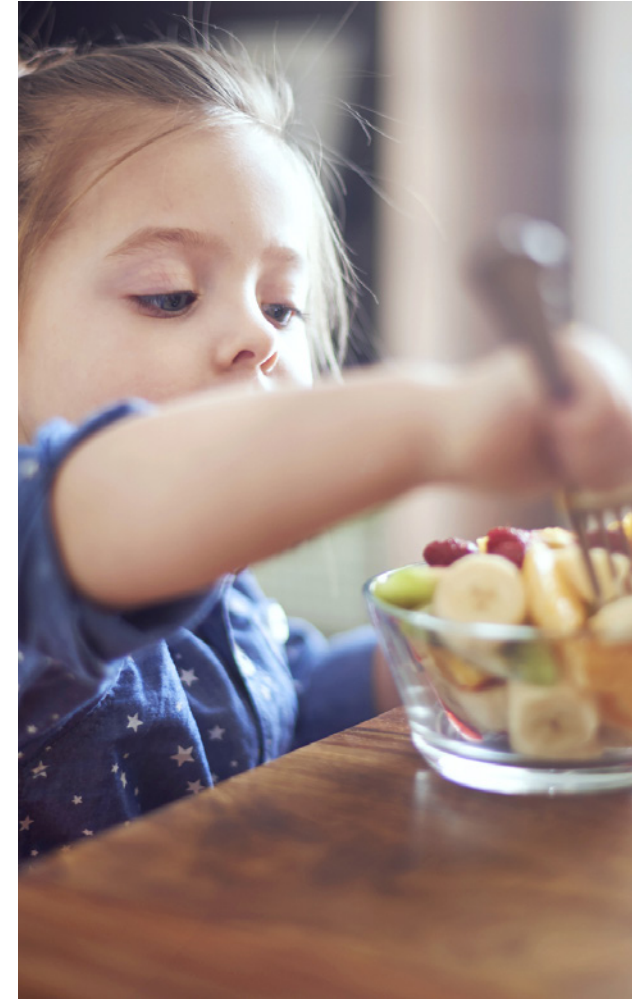
Päijät-Hämeessä sairastavuus on monilla mittareilla maan keskiarvoa korkeampi. Työikäisillä korostuvat alkoholisairaudet, keuhkosairaudet ja työkyvyttömyys, ikääntyneillä sydän- ja verisuonitaudit sekä muistisairaudet. Tämä lisää paineita sosiaali- ja terveyspalveluille ja heikentää alueen elinvoimaa.

Psyykkinen kuormitus heijastuu fyysiseen terveyteen: se näkyy heikompana palautumisena, vähäisempänä liikuntana ja epäterveellisinä ruokailutottumuksina. Ehkäisevään, preventiiviseen työhön panostaminen on ratkaisevaa. Tupakoinnin, päihteiden käytön ja liikkumattomuuden vähentäminen sekä varhainen terveydenhuolto ja seulonnat voivat ehkäistä sairauksien pitkittymistä ja vähentää niiden aiheuttamaa inhimillistä ja taloudellista kuormaa.

Terveyserot ovat kaventuneet

Päijät-Hämeessä näkyvät edelleen merkittävät erot sukupuolten, ikäryhmien ja kuntien välillä. Pienituloisissa perheissä lasten ja nuorten hyvinvointi jää usein jälkeen, työikäisillä terveyseroja synnyttävät taloudelliset ja koulutuserot, ja ikääntyneillä elinolosuhteet ja sosiaalinen eriarvoisuus.

Tasa-arvoa voidaan vahvistaa kohdentamalla palveluja eniten tarvitseville, parantamalla saavutettavuutta ja kaventamalla sosioekonomisia eroja koulutuksen, työllisyyden ja sosiaaliturvan avulla. Hyvinvoinnin vahvistaminen heikoimmassa asemassa olevien parissa vähentää terveyseroja ja tukee koko alueen kehitystä.

6. Hyvinvointisuunnitelman toteutussuunnitelmat ja erillisteemat

6.1. Tiivistelmä alueellisesta lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta 2026–2029

Alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2026–2029 on toteutussuunnitelma ja se kytkeytyy hyte-kärkien tavoitteisiin seuraavasti:

- Osallisuus ja yhteisöllisyys: työhön, kouluun ja koulutukseen kiinnittyminen on vahvistunut, lasten ja nuorten osallisuus on vahvistunut, ja yksinäisyys vähentynyt
- Mielen hyvinvointi: psyykkinen kuormitus ja itsetuhoisuus ovat vähentyneet, sekä elämään tyytyväisyys on lisääntynyt
- Arjen turvallisuus: Arjen turvallisuus on vahvistunut myös digitaalisissa ympäristöissä, sekä apua saa silloin, kun sitä tarvitsee.
- Päihteettömyys ja terveelliset elintavat: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaisen yhteistyössä tehtävän lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia vahvistavan työn johdosta:

- koulupoissaolot ja opiskelujen keskeytykset vähenevät (osallisuus ja yhteisöllisyys)
- jokaisella nuorella on peruskoulun jälkeen jatkopolku (osallisuus ja yhteisöllisyys)
- harrastuksiin osallistumisen kynnys madaltuu ja harrastaminen ei riipu varallisuudesta (osallisuus ja yhteisöllisyys)
- yhteisölliset tilat, sekä digitaaliset ja fyysiset kohtaamispaikat ehkäisevät syrjäytymistä (osallisuus ja yhteisöllisyys)
- perheiden tukeminen vähentää kotona koettua huonoa oloa (mielen hyvinvointi)
- matalan kynnyksen palvelut vähentävät kuormitusta (mielen hyvinvointi)
- tunne- ja vuorovaikutustaidot vahvistuvat lapsilla ja nuorilla sekä perheissä (mielen hyvinvointi)

- kiusaaminen vähenee (arjen turvallisuus)
- kynnys hakea apua madaltuu (arjen turvallisuus)
- lasten ja nuorten liikkuminen lisääntyy ja ruutuaika vähenee (päihteettömyys ja terveelliset elintavat)
- koulu ja koti tukevat terveellisiä elintapoja (päihteettömyys ja terveelliset elintavat)
- päihteiden käytön tunnistamista vahvistetaan ja päihdekokeiluihin, sekä päihteiden käyttöön puututaan varhaisessa vaiheessa (päihteettömyys ja terveelliset elintavat)

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävää työtä tehdään maakunnallisessa Lape-yhteistyöryhmässä, alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä, perhekeskus- ja kohtaamispaikkaverkostoissa, kuntien Lape-kehittämisen ryhmissä, sekä erilaisissa asiantuntijaryhmissä. Hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien välistä yhteistyötä kehitetään ja vahvistetaan edelleen.

6.2. Tiivistelmä alueellisesta suunnitelmasta ikääntyneen väestön tukemiseksi 2026–2029

Hyvinvointialueen tulee laatia *suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi* sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi osana sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa.

Tämän suunnitelman tavoitteena on määritellä ne puitteet, joilla Päijät-Hämeen hyvinvointialueella edistetään ikääntyneen väestön hyvää ja laadukasta elämää. Ikääntyneet muodostavat merkittävän osan Päijät-Hämeen väestöstä. Lisäksi Päijät-Hämeessä väestön ikääntyminen on poikkeuksellisen nopeaa valtakunnallisesti. Voidaan kuitenkin arvioida, että ikääntyvä väestö on tulevaisuudessa toimintakykyisempää, vaikka palvelujen tarve vääjäämättä kasvaa. Omaehtoiset ratkaisut ja digitaaliset ja teknologiset palvelut lisääntyvät. Tulevaisuus näyttää siten, että se on digitaalisesti saavutettava, mutta inhimillinen palveluyhteiskunta.

Suunnitelman kärjet mukailevat hyvinvointisuunnitelman kärkiä ja tavoitteet on johdettu hyvinvointisuunnitelman tavoitteista. Valituilla toimenpiteillä tavoitellaan seuraavia vaikutuksia:

Kärki 1 Osallisuus ja yhteisöllisyys

- Ikääntyneiden osallisuus vahvistuu
- Ikääntyneiden yksinäisyys ja turvattomuus vähenee

Kärki 2 Mielen hyvinvointi

- Ikääntyneiden tyytyväisyys elämään on lisääntynyt

Kärki 3 Arjen turvallisuus

- Ikääntyneiden kokemus arjen turvallisuudesta on vahvistunut
- Ikääntynyt saa apua silloin, kun sitä tarvitsee
- Muuttuviin olosuhteisiin varautuminen on vahvistunut ikääntyneiden osalta

Kärki 4 Päihteettömyys ja terveelliset elämäntavat

- Ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet
- Pyrimme tunnistamaan ikääntyvän väestön terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisen varhaisessa vaiheessa

Suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden etenemistä seurataan osavuositarkastusten yhteydessä sekä vuosittaisessa hyvinvointiraportissa.

6.3. Tiivistelmä alueellisesta ehkäisevän työn toteutussuunnitelmasta 2025–2029

Ehkäisevän työn toteutussuunnitelma kytkeytyy hyte-kärkien tavoitteisiin seuraavasti:

- Osallisuus ja yhteisöllisyys: osallisuus sekä työhön, kouluun ja koulutukseen kiinnittyminen on vahvistunut, ja yksinäisyys vähentynyt
- Mielen hyvinvointi: psyykinen kuormitus ja itsetuhoisuus ovat vähentyneet
- Arjen turvallisuus: Arjen turvallisuus on vahvistunut digitaalisissa ympäristöissä
- Päihteettömyys ja terveelliset elintavat: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet sekä terveyserot kaventuneet.

Yhdessä tehdyn ja toteutuneen ehkäisevän päihdetyön, edistävän mielenterveystyön, digi- ja rahapelihaittojen sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön johdosta:

- mielenterveysongelmiin, digi- ja rahapelaamiseen, päihteiden käyttöön ja lähisuhdesuhdeväkivaltaan liittyvä häpeäleima (stigma) vähenee (osallisuus ja yhteisöllisyys)
- tunne- ja vuorovaikutustaidot vahvistuvat lapsilla ja nuorilla sekä perheissä (mielen hyvinvointi)
- yksilön epävarmuuden sietokyky ja minäpystyvyys vahvistuvat (mielen hyvinvointi)
- läheisten jaksaminen huomioidaan elämän kriisitilanteissa (mielen hyvinvointi)
- nuorten ja työikäisten itsemurhat vähentyvät (mielen hyvinvointi)
- perheissä tapahtuva fyysinen ja henkinen lähisuhdeväkivalta on vähentynyt (arjen turvallisuus)
- nuorten miesten digi- ja rahapelaaminen on vähentynyt (arjen turvallisuus)
- työikäisten ja ikääntyvien miesten alkoholin käyttö on vähentynyt (päihteettömyys ja terveelliset elintavat)
- lasten ja nuorten nikotiinituotteiden käyttö sekä huumeokeilut ja -kuolemat on vähentyneet (päihteettömyys ja terveelliset elintavat)

Neljän tuulen ehkäisevää työtä tehdään laaja-alaisessa alueellisessa yhteistyössä. Yhteistä työtä koordinoi alueellinen ehkäisevän työn koordinaatioryhmä, ja sen työtä tukevat kolme asiantuntijaryhmää. Lisäksi alueella toimii yksittäisiin ilmiöihin kytkeytyviä verkostoja ja työryhmiä.

6.4. Tiivistelmä alueellisesta ravitsemusterveyden edistämisen toteutussuunnitelmasta 2025-2029

Päijät-Hämeen ravitsemusterveyden edistämisen toteutussuunnitelman avulla pyritään tuottamaan ruokailoa ja edistämään kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä ravitsemuksen keinoin. Suunnitelma on tarkoitettu käytännönläheiseksi työkaluksi kuntien, sosiaali- ja terveydenhuollon ja kolmannen sektorin

toimijoille. Se sisältää esimerkkejä konkreettisista toimenpiteistä, joista valitaan muutamia seurattavia toimenpiteitä omaan toimintaan. Lisäksi suunnitelmassa on ehdotuksia ravitsemusterveyden edistämisen näkyväksi tekemiseksi.

Suunnitelma linkittyy alueelliseen hyvinvointisuunnitelmaan erityisesti hyte-kärjen Pääteettömyys ja terveelliset elintavat osalta. Sen tavoitteisiin **”Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet”** ja **”Elintapatairauksien ilmaantuvuus on pienentynyt”**

ravitsemusterveyden edistäminen liittyy vahvimmin. Luontevasti ravitsemuksella voidaan vaikuttaa kuitenkin myös muihin hyte-kärkiin.

Ravitsemusterveyden edistämisen tavoitteet tukevat osaltaan hyte-kärkien tavoitteiden saavuttamista.

Tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä toteuttamalla lisätään kuntalaisten ravitsemusterveyttä ja sitä kautta kokonaisterveyttä. Suunnitelmalla pyritään saamaan aikaan seuraavia vaikutuksia:

- Kuntalaisten myönteinen ruoka- ja kehosuhde on vahvistunut.
- Kuntalaisten kasvisten, hedelmien ja marjojen käyttö on lisääntynyt.
- Kouluruuan syöminen oppilailla on lisääntynyt.
- Ikääntyneiden toimintakykyä tukeva ravitsemus on varmistettu.
- Ravitsemushoito ja -ohjaus on tarpeen mukaisesti toteutettu.

Suunnitelmatyötä koordinoi alueellinen ravitsemusterveyden edistämisen työryhmä yhdessä hyvinvointialueen ravitsemusyksikön kanssa. Toimenpiteitä jalkautetaan työyksiköihin ikäryhmäkohtaisten avointen ravitsemusverkostojen ja kuntien ruokapalvelupäälliköiden työryhmän avulla.

6.5. Hyvinvointia liikkumisesta

Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelma (Päijät-Hämeen liitto 2023–2030)

Liikkuva Päijät-Häme -ohjelma on kokonaisvaltainen väline hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja yhteistyön vahvistamiseen eri toimijoiden välillä. Ohjelman päämääränä on kaikkien päijäthämäläisten fyysisen aktiivisuuden lisääntyminen ja paikallaanolon väheneminen. Tavoitteena on, että päijäthämäläisten arki on fyysisesti aktiivista ja yhä useampi liikkuu liikkumisen suositusten mukaisesti. Lisäksi toteutetaan varhaista puuttumista ja aktivoidaan vähän liikkuvia ja mahdollistetaan jokaiselle fyysistä aktiivisuutta tukeva harrastus.

Liikunta ja liikkuminen kuuluvat suomalaisten sivistyksellisiin perusoikeuksiin. Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelman tavoitteena on vähentää terveyseroja ja ehkäistä syrjäytymistä lisäämällä liikunnan saavutettavuutta eri väestöryhmille mm. kehittämällä maksuttomia ja kohtuuhintaisia palveluita, tukemalla yhteisöllistä harrastustoimintaa ja parantamalla arjen ympäristöjen esteettömyyttä, saavutettavuutta ja turvallisuutta.

-> [Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelma](#)

Ohjelma hyte-kärkien tavoitteiden toteuttajana

Ohjelman kautta tuetaan päijäthämäläisten terveellisiä elintapoja, vahvistetaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä edistetään mielen hyvinvointia ja turvallisuutta. Kohdennetut toimet erityisesti vähän liikkuville, riskiryhmille, toimintarajoitteita kokeville sekä sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleville kaventavat terveyseroja sekä tukevat tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Mielen hyvinvointi Liikunta on mielenterveyttä suojaava sekä mielenterveyden häiriöitä ehkäisevä tekijä. Liikunta auttaa hallitsemaan stressiä, parantaa unta ja vahvistaa kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Osallisuus ja yhteisöllisyys Fyysisen toimintakyvyn ylläpito mahdollistaa monipuolista osallisuutta eri elämänaloilla. Harrastukset ja ryhmässä liikkuminen vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vähentävät yksinäisyyttä tarjoamalla mahdollisuuksia uusien ystävyys-suhteiden ja tukiverkoston syntymiselle.

Arjen turvallisuus Liikkuminen ylläpitää toimintakykyä ja ehkäisee kaatumistapaturmia erityisesti ikääntyessä. Liikunta auttaa myös ylläpitämään psyykkistä joustavuutta eli kykyä selviytyä elämän vastoinkäymisistä.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat Liikunta edistää ihmisten hyvinvointia ja ehkäisee sairauksia ja on tärkeä osa lukemattomien sairauksien hoitoa ja kuntoutusta.

Liikkumisen hyödyt hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä

Säännöllinen liikunta tarjoaa merkittäviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia terveyshyötyjä. Aikuisilla liikunta auttaa ehkäisemään ja hoitamaan mm. sydän- ja verisuonisairauksia, syöpää, diabetesta sekä tuki- ja liikuntaelinsairauksia. Liikunta ehkäisee ja vähentää masennuksen ja ahdistuksen oireita, edistää aivoterveyttä ja parantaa kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsilla ja nuorilla liikunta edistää tervettä kehitystä ja kasvua. Lasten liikkuminen on edellytys tuki- ja liikuntaelimestön- sekä motoristen ja kognitiivisten taitojen kehittymiselle.

Arkiliikkuminen kävellen tai pyöräillen hillitsee ilmastomuutosta. Liikunnalla on myös merkittäviä taloudellisia hyötyjä, sillä se vähentää terveydenhuollon kustannuksia, lisää työkykyä ja tuottavuutta sekä vähentää sairauspoissaoloja. (Physical activity – WHO) <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>

Kehittämiskohteita 2025–2029

- Move! -polun kehittäminen
- Liikuntaneuvonnan palvelupolkujen vahvistaminen
- Liikunta- ja elintapaneuvonnan seurannan kehittäminen: järjestelmälliset tavat seurata vaikuttavuutta ja saavutettavuutta, eri väestöryhmien tavoitettavuuden arviointi, asiakkaiden itsearviointien hyödyntäminen ja muihin palveluihin ohjautuminen
- Kaatumisten ja murtuminen ehkäisyn tehostaminen ja toiminnan laajentaminen
- Hyvinvointioppaan käytön tehostaminen
- Sovittujen kehittämiskohteiden edistäminen yhteistyössä sekä tarvittaessa rahoitusten hakeminen sopivien rahoitusväylien avautuessa

Aiheeseen liittyviä alueellisia verkostoja

- Liikkuva Päijät-Häme yhteistyöryhmä, koordinoija Päijät-Hämeen liitto
- Liikuntaneuvojien verkosto, koordinoija Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry. ja Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Kuntien liikuntavastaavat, koordinoija Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry.
- Ikinä-verkosto, Ikääntyneiden kaatumisten ehkäisyn sekä terveyden- ja toimintakyvyn edistämisen asiantuntijaverkosto, koordinoija Päijät-Hämeen hyvinvointialue

6.6. Hyvinvointia kulttuurista

Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030 –ohjelma (Päijät-Hämeen liitto 2023–2030)

Päijät-Hämeen liiton kokoama maakunnallinen kulttuuriohjelma osoittaa kulttuurin kehittämissuunnan Päijät-Hämeessä. Ohjelman tavoitteena on kokonaisvaltaisen kestävyuden lisääminen kulttuurialalla ja kulttuurilla, sisältäen kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyden. Näissä kestävyden osa-alueissa on huomioitu kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ja kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistävät vaikutukset.

Moniääninen, vahva ja vapaa taiteen kenttä on osa demokraattista maakuntaa. Ohjelman arvopohja sisältää saavutettavuuden, ja kulttuurin merkitysten antamisen demokraattisuuden. Kulttuurin suunta 2030 on laadittu yhdessä alueen kuntien, oppilaitosten, kulttuuriyhdistysten, kulttuurin tekijöiden ja toimijoiden kanssa. Ohjelmaa toteutetaan yhdessä eri toimijoiden kanssa.

-> [Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030 -ohjelma](#)

Ohjelma hyte-kärkien tavoitteiden toteuttajana

Mielen hyvinvointi Ohjelman toimenpiteet edistävät taiteen saavutettavuutta ja tukevat siten mielen hyvinvointia.

Osallisuus ja yhteisöllisyys Kulttuurin suunta 2030 -ohjelman taustakysely (2022) osoitti, että Päijät-Hämeessä kulttuuria halutaan kokea yhdessä ja paikan päällä. Kulttuuritoimintaan osallistuminen rakentaa ja ylläpitää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

Arjen turvallisuus Kulttuuritoiminta vahvistaa osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä alue- ja paikallisentiteettejä, mikä lisää yhteisöjen ja yksilöiden resilienssiä.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat Taiteen ja kulttuurin keinoin voidaan tukea päihteettömyyttä ja terveellisiä elintapoja. Kulttuurin harrastaminen voi lisätä terveellisten elintapojen omaksumista ja tarjota turvallisia kasvuympäristöjä.

Kulttuurin ja taiteen vaikutukset hyvinvointiin ja terveyteen

Laajat väestötutkimukset ovat osoittaneet, että kulttuuria ja taiteita paljon harrastavat pysyvät terveempinä ja elävät pitempään kuin kulttuurista piittaamattomat. Maailman terveysjärjestö WHO kokosi vuoden 2019 lopussa kaikki tällä vuosituhannella tehdyt alan tutkimukset raportiksi, joka tiivistää 3 000 tutkimuksen tulokset. Yhteenveto korostaa kulttuurin merkitystä terveyden edistämisessä ja sairauksien ehkäisemisessä. (Duodecim 2023)

Valtioneuvoston periaatepäätös mielenterveyden edistämisestä korostaa taiteen ja kulttuurin taiteen ja kulttuurin sekä luovan toiminnan mahdollisuuksia koko väestön mielenterveyden edistämisessä. Työ tapahtuu levittämällä ja kehittämällä taiteellisia menetelmiä ja työkaluja sekä vahvistamalla eri alojen ammattilaisten osaamista niiden käytössä. (Valtioneuvosto 2025)

Aiheeseen liittyviä alueellisia verkostoja

- Kuntien kulttuurivastaavien verkosto, PHL
- Kulttuuriyhdistysten verkosto, käynnistymässä
- Alueellinen museoverkosto, Lahden museot

- Lastenkulttuurikeskus Efektin johtoryhmä, Lahden kaupunki
- Kauno ry

Kehittämiskohteita 2025-2029

- Yhdyspinnan kuvaaminen ja yhteisistä toimintatavoista sopiminen hyvinvointialueen, kuntien, kolmannen sektorin, ammattimaisten kulttuuri- ja taidetoimijoiden sekä oppilaitosten kanssa.
- Kulttuurikokemusten tuottamien hyvinvointi ja terveysvaikutusten mahdollistaminen kaikille päijäthämäläisille. Kulttuuristen oikeuksien toteutumisen varmistaminen.
 - Sosiaalinen ja taloudellinen tuki (Kaikukortti, kulttuurikaveritoiminta)
 - Taide- ja kulttuurivierailut hoiva- ja asumisyksiköissä, muu jalkautuva toiminta (toimintatavoista ja -malleista sopiminen)
- Osaamisen ja verkostojen vahvistaminen
 - Taikusydän-verkoston perustaminen, kolmannen sektorin ja taide- ja kulttuurialan ammattilaisten mukaan ottaminen (ekosysteemiajattelu)
 - Tietoisuuden lisääminen kulttuurin moninaisuudesta ja hyvinvointivaikutuksista
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpidekoodin käyttöönotto, joka on merkittävä askel kohti vaikuttavampaa ja yhdenmukaisempaa ennaltaehkäisevää työtä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Koodien käyttö parantaa tiedon laatua ja vertailtavuutta sekä tukee alueellista tietojohtamista.

6.7. Työllisyyden hoito Päijät-Hämeessä

Työllisyyden hoito Päijät-Hämeen ohjelmissa

Päijät-Hämeen alueella on korkea työttömyys, samanlainen työvoimapula sekä työikäisen väestön taitojen ja yritysten työvoimatarpeen yhteensovittamisen haasteita. [Työllisyyden edistämisohjelma 2025-2030](#) on Päijät-Hämeen liiton ja verkostojen kokoama suunnitelma, jonka valmisteluvaiheen ohjausryhmään kuuluivat mm. alueen työvoimaviranomaiset ja kunnat, hyvinvointialue, oppilaitokset, edustus elinkeinoelämää edustavista järjestöistä, Päijät-Hämeen yrittäjät, ELY-keskus. Ohjelman strategiset tavoitteet ovat yrityksille pito- ja vetovoimainen Päijät-Häme, osuvaa osaamista oppilaitosten ja yritysten yhteistyöllä sekä työllisyysaste korkealle vahvistamalla asukkaiden hyvinvointia. Ohjelman tarkoitus on toimia tiekarttana toimenpiteille, joilla vauhditetaan ja vahvistetaan alueen elinvoiman kasvua ja lisätään asukkaisten hyvinvointia.

Maakuntaohjelman 2026-2029 valmistelussa on huomioitu elinkeinorakenteen kehittämisen merkitys koko maakunnan alueella. Ohjelman toimenpiteet huomioivat mm. yrittäjämönteisen ilmapiirin kehittämisen, nuorten ja maahanmuuttajataustaisten huomioimisen sekä osatyökykyisten, työttömien ja heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien tukemisen.

Työllisyysalueet ja kuntien työllisyyspalvelut

Työllisyyden hoito siirtyi kuntien järjestämisvastuulle 1.1.2025 (Laki työvoimapalvelujen järjestämisestä.) Päijät-Hämeen alueella toimii kaksi työllisyysaluetta, Lahden työllisyysalue sekä alueen muut kunnat käsittävä Hollolan kunnan hallinnoima Päijät-Hämeen työllisyysalue. Työllisyysalueet ovat keskenään erilaisia, sillä Päijät-Hä-

meen työllisyysalueen kunnilla on lisäksi kunnan tarpeiden mukaan järjestettyjä vapaaehtoisia, kuntien itsemäärittelemiä työllisyyspalveluja. Näillä kuntien työllisyyspalveluilla pyritään mahdollistamaan Päijät-Hämeen työvoimapalvelujen kanssa ns. alueellisesti vaikuttava työllisyyden hoidon ekosysteemi, jossa tavoitteena on vahva työllisyys.

Monialainen yhteistyö työllisyyden hoidon, hyvinvointialueen ja KELAn kesken on vahvistunut työllistymisen monialaisen lainsäädännön uudistumisen myötä (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä). Vahvistaminen edelleen jatkuu työllisyyden hoidon ja hyvinvointialueen kesken kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännön edellyttämin aktivointikeinoin, sosiaalista tukea tarvitseville työttömille (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta).

Työttömäksi voi ilmoittautua Työmarkkinatorin kautta. Työllisyysalueen järjestämässä työllisyyden hoidon palvelussa asiakkaalle tehdään työllistymissuunnitelma, aktivointisuunnitelma, kotoutumissuunnitelma tai monialainen työllistymissuunnitelma, jossa sovitaan työnhaun tavoitteista, työnhakuvaikeuksista, oman työllistymisen edistämisestä ja mahdollista työllistymistä tukevista lainsäädteisistä palveluihin osallistumisesta.

Hyte-kärkien tavoitteiden toteuttaminen

Työllä tai sen puuttumisella voi olla vahva yhteys mielen hyvinvointiin sekä mieltä nostattavasti että sitä kuormittavasti. Riittävä toimeentulo on taloudellisen turvallisuuden perusta arjessa. Työllä itsessään, sen tuomalla elämän rytymisyydellä sekä sosiaalisilla suhteilla on yhteys terveellisiin elämäntapoihin, päihdehaittojen ehkäisyyn sekä mahdollisuuksiin osallistua, toteuttaa itseään, kuulua yhteisöön ja harrastaa. Työllisyys on myös tehokasta

sosiaaliturvaa. Työ ja toimintakyky vahvistavat lähtökohteisesti väestön terveyttä ja toimintakykyä, jolla on vaikutusta hyvinvointiin ja ongelmien ehkäisemiseen.

Kehittäminen 2025-2029

- Palvelut pitkittyneessä ja hankaloituneessa työttömyydessä ja vaikeassa elämäntilanteessa (sote-palvelut)
- Maahanmuutosta sujuvasti osaksi työvoimaa (kotoutumisen tukipalvelut)
- Opiskelu ja jatkuva osaamisen kehittäminen (työelämän tarpeita vastaava koulutustarpeiden ennakointi, yritysten ja oppilaitosten välinen yhteistyö)
- Nuorten ja nuorten aikuisten monialainen ohjaus ja neuvonta (Ohjaamo-toiminta)
- Työllisyysalueiden yhteistyö ja palveluprosessien kehittäminen

Teemaan liittyviä verkostoja

- Työllistymisen monialainen johtoryhmä
- Lahden alueen työllisyysverkosto (Dila koordinoi)
- Yhteiskunnallisten yritysten verkosto

6.8. Kotoutuminen ja hyvät väestösuhteet

Kotoutumisohjelmat

Kotoutumisohjelma on kuntien toimesta järjestetty kotoutumisen alkuvaiheen palvelukokonaisuus. Kotoutumisohjelman palveluiden tavoitteena on edistää maahanmuuttajan kotoutumista, työllisyyttä tai yrittäjyyttä, osaamista ja työelämävalmiuksia. Kotoutumisohjelma tukee myös yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja tasa-arvon toteutumista sekä terveyttä ja hyvinvointia. Kotoutumisohjelman sisältämät palvelut tukevat arjen kansalaistaitoja sekä osallistumista järjestötoimintaan ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. (kotoutuminen.fi)

Kotoutumisen edistämisen suunnittelu ja toteutus tapahtuvat useiden toimijoiden yhteistyönä ja se kattaa kaikki kunnassa asuvat maahanmuuttajat. Toiminta on hyvien väestösuhteiden edistämistä kaikkien kuntalaisten välillä. Maahan muuttaneiden työllistymistä tehostetaan oikein kohdennetuilla alkuvaiheen palveluilla (mm. monikielinen yhteiskuntaorientaatio), tehokkailla kotoutumispalveluilla sekä tunnistamalla heillä olemassa oleva osaaminen ja hyödyntämällä sitä.

Kotoutuminen on yksilöllinen ja kaksi suuntainen prosessi, johon osallistuvat sekä suomalainen yhteiskunta että maahanmuuttajat. Kuntien ja hyvinvointialueen lisäksi keskeisiä kotoutumisen edistäjätahoja ovat useat viranomaiset, kolmas sektori, päättäjät, yritykset ja oppilaitokset.

Kotoutuminen hyte-kärkien tavoitteiden toteuttajana

Onnistunut kotoutuminen perustuu hyte-kärkien teemoihin, kuten myönteisiin asenteisiin, toimivaan vuorovaikutukseen, turvallisuuden tunteeseen ja osallistumiseen yhteiskunnassa. Ne kuvaavat vastaanottavaista ja osallisuutta edistävää yhteiskuntaa ja vahvistavat alueen viihtyvyyttä. Vastaanottavainen ympäristö vaikuttaa kansainvälisen työvoiman saamiseen, lisää alueen elinvoimaisuutta sekä vahvistaa kuntalaisten yhteenkuulumisen tunnetta. Kuntien järjestämisvastuulla olevan monikielisen yhteiskuntaorientaatiokoulutuksen sisältöalueet, liittyvät kaikkiin hyte-kärkien tavoitteisiin.

Kehittäminen 2025-2029

- Kuntien ja hyvinvointialueen valmius vastaanottaa hallittua maahanmuuttoa
- Pitovoiman lisääminen
- Koko perheen huomioiminen palveluissa
- Monikielinen ja riittävä viestintä maahan muuton eri vaiheissa
- Hyvien väestösuhteiden paraneminen ja kaksisuuntainen kotoutuminen.
- Yhdyspintaneuvottelukunta on nostanut kotoutumisen yhdeksi keskeistä yhdyspinnoista vuonna 2025.

Aiheeseen liittyviä alueellisia verkostoja

- Maahanmuutto-ohjelman ohjausryhmä, P-H:n maakuntaliitto
- Maahanmuuttoyhdyshenkilöverkosto, Ely
- Maahanmuuttajakoulutustyöryhmä
- Kuntakohtaiset verkostot

Maahanmuuttaja. Ulkomailla syntynyt henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen, mutta asuu Suomessa ja on saanut oleskeluoikeuden.

Turvapaikanhakija. Henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta.

Pakolainen. Kansalaisuusvaltionsa tai entisen pysyvän asuinmaansa ulkopuolella oleskeleva henkilö, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa kansalaisuusvaltiossaan tai entisessä pysyvässä asuinmaassaan vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi ja jolle on vainon perusteella myönnetty pakolaisasema.

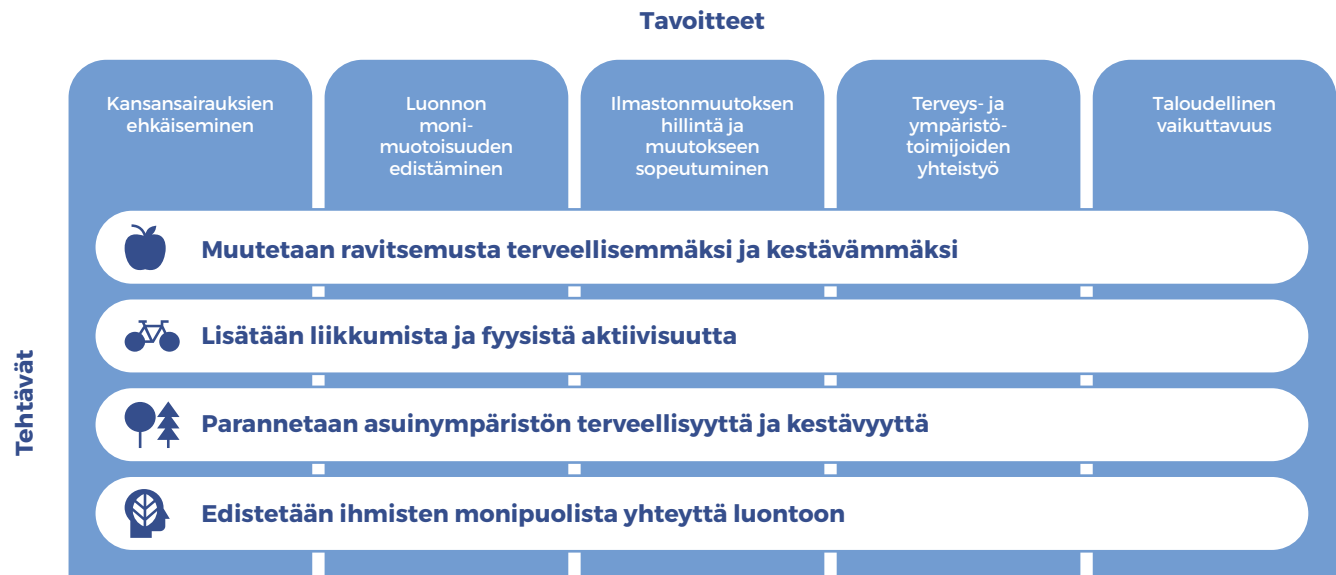
Tilapäistä suojelua saava. Henkilö, jolle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa, koska henkilön turvallinen paluu kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa ei ole mahdollinen sen vuoksi, että maasta tai sen lähialueilta on tapahtunut ihmisten joukkopako aseellisen selkkauksen tai muun väkivaltatilanteen taikka ympäristökatastrofin vuoksi.

6.9. Kestävän kehityksen, vastuullisuuden ja luontoterveyden edistäminen

Ohjelmat ja suunnitelmat

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen **vastuullisuus ja kestävyys -ohjelma** jatkaa ympäristöohjelman 2023-2025 tavoitteita laajemmalla vastuullisuuden näkökulmalla. Ohjelmassa haetaan ratkaisuja oman toiminnan kehittämisestä globaaleihin haasteisiin, kuten ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja siihen sopeutumiseen, luonnon

monimuotoisuuden edistämiseen sekä kestäviin valintoihin palvelutuotannossa. Toimenpiteissä huomioidaan niin talouden, ympäristön, sosiaalisen kuin kulttuurisen kestävyys näkökulmat. Sosiaalinen kestävyys, kuten yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuus sekä ympäristön kestävyys muodostavat yhdessä kestävä kehityksen perustan. Ilman sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ihmisten hyvinvointia ei voida saavuttaa pitkäjänteistä ympäristön tilan parantamista, ja toisaalta terve ympäristö on edellytys ihmisten hyvinvoinnille. (kuntaliitto.fi)

Kuva. Luontoaskel terveyteen -ohjelman tavoitteet ja tehtävät.

Ohjelma keskittyy hyvinvointialueen toimiin ja keinoihin vähentää maapallon resurssien käyttöä ja saavuttaa hiilineutraalisuus vuonna 2035 kansallisen tavoitteen mukaisesti. Keinoja hiilineutraalisuuteen ovat mm. energian, veden ja materiaalien kulutuksen vähentäminen, hävikin pienentäminen aina kuin mahdollista, kiertotalouden periaatteiden toteuttaminen ja siirtyminen kohti päästöttömiä vaihtoehtoja mm. rakentamisessa, energiassa, hankinnoissa sekä liikkumisessa ja logistiikassa. Näistä odotetaan myös positiivisia taloudellisia vaikutuksia.

Luontoaskel terveyteen – Lahden seudun terveys- ja ympäristöohjelma 2022-2032 on Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, Lahden kaupungin sekä Lahden Yliopistokampuksen yhteinen ohjelma, joka yhdistää alueen ilmasto-, luonto- ja terveystavoitteita. Luontoaskel terveyteen -ohjelma pohjautuu planetaarisen terveyden käsitteeseen, joka kuvaa terveyden riippuvuutta luonnon järjestelmien tasapainosta. Ohjelmassa on viisi tavoitetta sekä neljä läpileikkaavaa tehtäväkokonaisuutta, joilla edistetään kaikkien tavoitteiden saavuttamista samaan aikaan.

Ohjelmat hyte-kärkien toteuttajina

Kestävää kehitystä edistävät ohjelmat tukevat hyte-kärkien tavoitteita, kuten yhdenvertaisuutta ja yhteisöllisyyttä. Ne varautuvat muuttuviin olosuhteisiin, kuten ilmastonmuutokseen ja sään ääri-ilmiöihin, sekä vahvistavat sosiaalista kestävyttä digipalveluiden ja henkilökohtaisen asioinnin tasapainolla. Toimenpiteillä vahvistetaan terveellisiä elintapoja mm. työmatkaliikkumisen ja kulttuuri- ja liikuntaetujen muodossa. Yhteistyö organisaatioiden, yritysten ja kansalaisten välillä on keskeistä.

Kehittäminen 2025–2029

- Kestävä ravitsemus, kuten julkisten ruokapalveluiden hankintojen kehittäminen, ravitsemusviestinnän ja -neuvonnan lisääminen, lähiruoan arvostuksen ja uusien tuotteiden edistäminen, kouluruokailun kehittäminen ja lasten osallistaminen ja toimijoiden tukeminen eri ikäryhmissä ravitsemusterveyden edistämiseksi
- Liikkumisen ja fyysisen aktiivisuuden lisääminen, kuten vaikuttaminen maankäytön, liikenteen ja joukkoliikenteen suunnitteluun, luontoliikunta- ja harrastusmahdollisuuksiin sekä liikuntapaikkoihin ja -tapahtumiin.

- Terveellinen ja kestävä asuinympäristö. Maankäytön ja rakentamisen ohjaus ympäristönsuojelun näkökulmasta, asuinalueiden viherryttäminen ja lähiluonnon huomioiminen kaavoituksessa. Tietoisuuden lisääminen.
- Luontoterveyden integrointi palveluihin. Luontokontaktien hyötyjen sisällyttäminen hoitopolkuihin ja sovelluksiin.
- Viherympäristöjen saavutettavuuden parantaminen hoivaympäristöissä.
- Luonnon terveyshyödyt osaksi hyvinvointialueen suunnitelmia. Luontoaltistuksen edistäminen kouluissa, päiväkodeissa ja työympäristöissä.
- TKI-panostukset luontoympäristöjen terveysvaikutuksiin ja sovelluskehitykseen.

Alueellisia verkostoja

- Liikkuva Päijät-Häme -yhteistyöryhmä (Päijät-Hämeen liitto)
- Ilmastoverkosto (Päijät-Hämeen liitto)
- Hyvinvointialueiden vastuullisuusfoorumi
- Ohjelma- ja hankeverkostot: Caring Nature, GoGreenNext, Climate Go, KELPO, ISOHOITO
- Luontoaskel terveyteen -ohjelman ohjausryhmä 2022–2032

7. Tavoitteisiin liittyvä kehittämistyö ja hankkeita

Päijät-Hämeen hyvinvointialueella on käynnissä useita kehittämishankkeita, jotka tukevat tiiviisti hyte-kärkien tavoitteita. Alla on esitelty muutamia hankkeita, joissa hyvinvointialue toimii hallinnoijana. Hankkeiden määrä vaihtelee suunnitelmakauden aikana. Hankeraportoinnit toimivat tärkeänä tietolähteenä hyvinvointikertomuksen laadinnassa. Lisäksi hankehakujen yhteydessä arvioidaan, miten suunniteltu hanke kytkeytyy osaksi laajempaa hyte-työn kokonaisuutta.

Osallisuuden voima 2025-2027

Osallisuuden voima -hanke on sosiaali- ja terveysministeriön terveyden edistämisen määrärahasta rahoitettu hanke. Hanke tuottaa yhdenmittaista tietoa haavoittuvassa tilanteessa olevien osallisuudesta ja hyvinvoinnista Päijät-Hämeessä sekä vahvistaa alueen etsivää työtä. Tietoa kerätään eri toimijoiden käyttöön ja samalla kehitetään osallisuusjohtamisen mallia osaksi alueellista hyvinvointijohtamista. Lisäksi hankkeessa systematisoidaan tiedon tuottamista ja analysointia ja kehitetään alueellinen tietotuote.

Osallisuuden voima luo osallisuus- ja hyvinvointitietoa yhteen kokoavaa tietotuotteen sekä osallisuusjohtamisen mallin yhdessä kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen kanssa. Malli tähtää eriarvoistumisen vähentämiseen Päijät-Hämeen alueella.

Hanke osuu kaikkiin neljään hyte-kärkeen (Osallisuus ja yhteisöllisyys, mielen hyvinvointi, arjen turvallisuus ja päihteettömyys ja terveelliset elintavat).

Hankkeessa tuotetaan tietoa eri ikäisten haavoittuvassa tilanteessa olevien osallisuudesta ja hyvinvoinnista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, kootaan eri toimijoiden tuottamaa tietoa osallisuudesta ja hyvinvoinnista osaksi hyvinvointitietoa sekä käsitellään yhteisötyötä ja sen kehittämistä osana etsivän työn kehittämistä. Osallisuustiedon keruun myötä sitä keräävät palvelut saavat tietoa asiakkaiden osallisuuden kokemuksesta ja pystyvät täten kehittämään palveluaan.

Päijät-Hämeen ruoka-aputoiminta 2025-2026

Hankkeen avulla vakiinnutetaan Päijät-Hämeen ruoka-aputoiminnan rakenteita, tiivistetään ruoka-apua toteuttavien toimijoiden verkostoyhteistyötä ja lisätään mahdollisuuksia kohtaamisten, osallisuuden ja neuvonnan sekä hyvinvoinnin lisääntymisen mahdollistamiseen ruoka-apua hakeville. Avustus on tarkoitettu lahjoitetun ruuan jakeluun ja siihen liittyvän muun ruoka-aputoiminnan järjestämisen kustannuksiin, lahjoitus- ja hävikkiruokapainotteisiin yhteisöruokailuihin sekä hankehallinnoijan ruoka-aputoimintaan liittyviin kustannuksiin.

Ruoka-aputoiminta mahdollistaa tukea haastavassa elämäntilanteessa olevien ihmisten auttamiseksi, osallisuuden lisäämiseksi ja tuen kanavien löytämiseksi. Osatoteuttajien toimintaedellytysten tukemisen avulla vakiinnutetaan kattava ruoka-aputoiminta apua tarvitseville.

Hanke osuu kaikkiin neljään hyte-kärkeen (Osallisuus ja yhteisöllisyys, mielen hyvinvointi, arjen turvallisuus ja päihteettömyys ja terveelliset elintavat).

NEAR-NEW Social Services (Interreg Europe) 2023-2027

Near -hanke on EU:n interreg -rahoituksella toteutettava hanke, jonka päätoteuttaja tulee Espanjasta. Hankkeessa tunnistetaan ja jaetaan yksilölähtöisiä ja yhteisöllisiä hyviä sosiaalipalvelujen käytäntöjä viiden Euroopan maan välillä. Päijät-Hämeessä hankkeen toimenpiteiden avulla kehitetään Päijät-Hämeen hyvinvointialueen osallisuusohjelmaa ja tuetaan sen toimeenpanoa. Hanke kiinnittyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden hyte-kärkeen, sillä sen toimenpiteet, joihin lukeutuvat mm. opintomatkat ja paikallinen yhteistyö, vahvistavat yhteisöllisiä, yksilöt huomioivampia ja osallisuutta tukevia työtapoja. Hankkeessa myös pilotoidaan terveyslukutaitoisen organisaation kehittämistyökalua, joka tukee sosiaali- ja terveydenhuollon palveluusköistä hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisessä.

Vertaisverkko – Nivelvaiheen tukipalvelu lasten-suojelun jälkihuollon palveluvalikoimaan 2024–2026

Hankkeessa kehitetään ja pilotoidaan jälkihuollon palveluvalikoimaa täydentävä vertaisryhmätoiminnan malli ja kehitetään nuorten aikuisten sujuvia palvelupolkuja siirtymävaiheissa (esim. jälkihuollosta aikuissosiaalityöhön ja/tai vammaispalveluihin). Lisäksi tuotetaan tietoa jälkihuoltopalvelun vaikuttavuudesta. Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) rahoittama hanke toteutetaan yhdessä Diakonissalaitoksen Vamos-palvelujen kanssa. THL:n Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa -koordinaatiohanke (SOILA) tukee hanketoimintaa kansallisesti.

Siirtymien sujuvoittamisen tueksi hankkeessa mm. kuvataan yhteiskehittämisen ja palvelumuotoilun keinoin asiakaslähtöisiä palvelupolkuja yhdessä nuorten kanssa. Kun nuorten ääni saadaan osaksi virallisen palvelujärjestelmän kehittämistä, ja nuoret tulevat huomioituksi sekä osallisiksi palveluiden suunnittelussa, saattaa nuorten vetäytyminen palvelusta (ts. sitoutumattomuus) vähentyä.

Hanke liittyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden hyte-kärkeen.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen Lahdessa 2025–2027 (Ympäristöministeriö)

Hyvinvointialueen ja Lahden kaupungin yhteisessä hankkeessa juurrutetaan kaupunkiin pysyvät toimintarakenteet ja mallit pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi. Hankekauden tavoitteena on löytää oikeat ja vaikuttavimmat toimenpiteet, joilla pitkäaikaisasunnottomien määrä saadaan laskemaan sekä pystytään ennaltaehkäisemään tilanteiden kärjistymistä entisestään. Hankkeen tuotoksina asunnottomuuden ennaltaehkäisy tehostuu Lahdessa, asunnottomuus – erityisesti

pitkäaikaisasunnottomuus – vähentyy Lahdessa, palvelujen, prosessien ja palvelupolkujen kehittämisen ansiosta asunnottomien elämänlaatu sekä hyvinvointi parantuvat sekä asunnottomille suunnatut ja asunnottomuutta ehkäisevät palvelut huomioivat nykyistä paremmin erityisryhmät, kuten nuoret, naiset ja vapautuvat vangit.

Hanke osuu hyte-kärjistä etenkin mielen hyvinvointiin, osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen sekä arjen turvallisuuteen.

Osallisuusohjelman toimeenpano -hanke 2024–2025

Osallisuusohjelman toimeenpano -hanke toimeenpanee Päijät-Hämeen hyvinvointialueelle vuosille 2023–2025

laadittua osallisuusohjelmaa. Hankkeessa on neljä sisältöaluetta toimenpiteineen: asukkaiden kuulemisen toimintamalli, asiakkaiden osallisuutta vahvistava toimintamalli, kokemusasiantuntijatoiminnan rakenteet ja vaikuttamiskanavien kehittäminen ja tiedon tuottaminen. Hanke kohdistuu osallisuuden ja yhteisöllisyyden hyte-kärkeen. Osallisuustyö rakentaa hyvinvointia osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten ja tekemisen kautta. Asukkaille rakennetaan mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti hyvinvointialueen päätöksentekoon, toimintaan ja kehittämiseen. Asiakkaiden osallisuutta omien palveluidensa suunnittelussa, toteuttamisessa sekä arvioinnissa vahvistetaan.

Sote-keskusten hyte-hoitajien toiminnan vakiinnuttaminen 2025

Hankkeen tarkoituksena on vakiinnuttaa oman toiminnan sote-keskuksiin (Asikkala/Padasjoki, Heinola, Hollola, Orimattila) hyte-hoitajamalli, jossa toteutetaan uniohjausta, kohonneessa tyypin 2 diabetesriskissä olevien tunnistamista ja ohjausta sekä valtimotautipotilaiden ohjausta yksilö- ja ryhmätoimintana hyödyntäen sekä digitaalisia että kohtaavia palvelukanavia. Keskeistä on yhteistyön kehittäminen riskitunnistuksessa ja ohjauksessa.

Hanke osuu etenkin kärkeen Päihdehoito ja terveys elintavat. Hanke edistää toiminnan painopisteen siirtoa ehkäisevään työhön.

Ongelmapelaamisen haittojen ehkäisy ja ennakointi 2025-2027

Hankkeessa keskitytään digi- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn ja ennakointiin Päijät-Hämeessä sekä olemassa olevien rakenteiden vahvistamiseen. Tavoitteena on 1) koota yhtenäinen suoja- ja riskitekijöihin perustuva minimitietosisältö, joka parantaa digi- ja rahapeliongelmien ehkäisyä, tunnistamista ja interventioiden kohdentamista 2) vahvistaa ammattilaisten osaamista ja kykyä puuttua digi- ja rahapelaamiseen liittyviin ongelmiin edistää sekä 3) tiivistää monialaista, organisaatorajat ylittävää yhteistyötä pelihaittojen ehkäisyssä, hoidossa ja tuessa. Erityisesti hanke pyrkii tunnistamaan ja käsittelemään rahapelaamisen yhteyttä taloudellisiin haasteisiin ja köyhyyteen sekä ehkäisemään peliongelmien syntyä ja taloudellisen ahdingon syventymistä.

Hanke liittyy etenkin Arjen turvallisuuden hyte-kärkeen. Ammattilaisten osaamisen vahvistaminen näkyy loppuhyötynä asiakkaille.

Varhainen tuki RRP 2022-2025

Varhaisen tuen projektissa kehitetään mm. ennaltaehkäiseviä palveluita heikossa asemassa oleviin asiakas- ja potilasryhmissä, puretaan sosiaalipalvelujen palveluverkkoa asiakasrajapintaan kohdistuvilla uusilla toimintamalleilla sekä puretaan hoito- ja palveluvelan välillisesti varhaisen tuen kautta. Lisäksi kehitetään järjestelmällinen malli ikääntyneiden etsivään työhön, sekä vähentää omaishoitajien kuormittuneisuutta. Projektin toimenpiteet tukevat HYTE-kärkien osallisuuden ja mielen hyvinvoinnin tavoitteita. Omaishoidon varhainen tuki, ikääntyneiden etsivä työ sekä psykiatrisen sairaanhoitajan ja sosiaalihuollon ammattilaisten työparimalli sosiaalihuollon työikäisten palveluissa edistävät mielenhyvinvointia ja toimintakykyä, vähentävät yksinäisyyttä, ehkäisevät syrjäytymistä ja vähentävät raskaiden palveluiden tarvetta pitkällä aikavälillä.

Onnettomuuksien ehkäisyn suunnitelmaohjeen laadinta -hanke

Hanke päivittää pelastuslaitosten valvontasuunnitelmaohjeen nykyaikaiseksi onnettomuuksien ehkäisyn suunnitelmaohjeeksi sekä laatii ohjeen tueksi suunnitelman mallipohjan. Hankkeessa huomioidaan pelastuslaitosten nykyiset suunnitelmat, suunnitelmapohjat sekä mahdolliset laitoskohtaiset ohjeet. Yhteiskunnan kehittyessä aikaisempaa asiakaslähtöisemmäksi myös pelastuslaitokset ovat vaiheessa, missä perinteikästä onnettomuuksien ehkäisyn työtä on tarpeen kehittää, yhdenmukaistaa sekä arvioida kokonaisuutena. Hanke toteutetaan Palosuojelurahaston myöntämällä erityisavustuksella. Suomen Palopäälystöliitto toimii hankkeen organisoijana.

8. Otteita valtuustokauden alueellisista ja valtakunnallisista tiedonkeruista

Kesä-syksy 2025

Avoin keskustelu Polis-alustalla
Päihdetilannekysely kuntalaisille

Osallisuuden voima - hankkeen
kysely osallisuusjohtamisesta
kunnille

Osaamistarvekysely, neljän
tuulen ilmiöt. Ammattilaisille
ja kolmannelle/neljännelle
sektorille.

Kouluterveyskyselyn 2025
tulokset

TEAviisarin peruskoulujen
tiedonkeruu. Tiedot julkaistaan
keväällä 2026.

2026

Alueellinen hyvinvointi-
kysely asukkailla

TEAviisarin tiedonkeruut
liikunnasta ja
hyvinvointialueilta:
Kevät (huhti-kesäkuu).
Tiedot julkaistaan
syksyllä.

TEAviisarin tiedonkeruut
lukioista ja ammatillisesta
perustutkinto-
koulutuksesta.
Syksy (loka-joulukuu).
Tiedot julkaistaan
keväällä 2027.

2027

TEAviisarin tiedonkeruut
kuntajohdosta ja
kulttuurista:
Kevät (huhti-kesäkuu).
Tiedot julkaistaan
syksyllä.

Kouluterveyskysely 2027

TEAviisarin peruskoulujen
tiedonkeruu:
Syksy (loka-joulukuu).
Tiedot julkaistaan
keväällä 2028.

PYLL-tutkimus
/ Päijät-Häme

Terve Suomi -tutkimuksen
(2025–2026) tulokset 2027

2028

TEAviisarin tiedonkeruut
liikunnasta ja
hyvinvointialueilta:
Kevät (huhti-kesäkuu).
Tiedot julkaistaan
syksyllä.

Alueellinen
hyvinvointikysely
asukkailla

TEAviisarin tiedonkeruut
lukioista ja ammatillisesta
perustutkinto-
koulutuksesta.
Syksy (loka-joulukuu).
Tiedot julkaistaan
keväällä 2029.

2029

TEAviisarin tiedonkeruut
kuntajohdosta ja
kulttuurista.
Kevät (huhti-kesäkuu).
Tiedot julkaistaan syksyllä
2029.

Kouluterveyskysely 2029

TEAviisarin peruskoulujen
tiedonkeruu:
Syksy (loka-joulukuu).
Tiedot julkaistaan
keväällä 2030.

9. Hyte-viestintä

Viestintä on tärkeä osa hyte-työtä, sillä voidaan vaikuttaa sekä myönteisesti että kielteisesti ihmisten terveyteen ja käyttäytymiseen. Laadukas informaatio-ohjaus edellyttää, että tieto tavoittaa kohderyhmän, muuntuu ymmärrykseksi ja vaikuttaa toimintaan (THL, Työpaperi 28/2025). Viestinnän tarkoitus on hyte-työn ja hyvinvointisuunnitelman teemojen tutuksi tekeminen sekä ajantasaisen hyvinvointitiedon jakaminen asukkaille ja toimijoille. Tavoite on vahvistaa mahdollisuuksiin ja vahvuuksiin pohjautuvaa informaatioympäristöä, ongelmien ja pahoinvoinnin uutisoinnin rinnalla tapahtuvaa hyvinvoinnin viestintää.

Viestintä sisältää tavoitteiden tutuksi tekemistä, niissä etenemistä, kyselyjen ja arviointien tulosten raportointia, muutosten seuranta, erillisiä teemoja sekä tietoa tapahtumista ja tilaisuuksista. Toteutusmahdollisuuksia ovat myös viestinnän teemavuodet (esim. hyte-neuvotteluissa nousseista teemoista), teemakuukaudet, teemaviikot ja kampanjat.

Toimenpiteitä vuosille 2025–2029

- Viestintäsuunnitelman rakentaminen ja toteutumisen seuranta.
- Viestinnän osaajien kokoaminen ja alueellinen yhteistyö.
- Viestinnän kohderyhmien tunnistaminen. Ydinryhmien mukaan ottaminen suunnitteluun. Palvelumuotoilullinen lähestymistapa, jossa asukkaat ja kohderyhmät osallisina toiminnassa.
- Toiminnasta viestimisen monikanavaisuus ja saavutettavuuden varmistaminen.

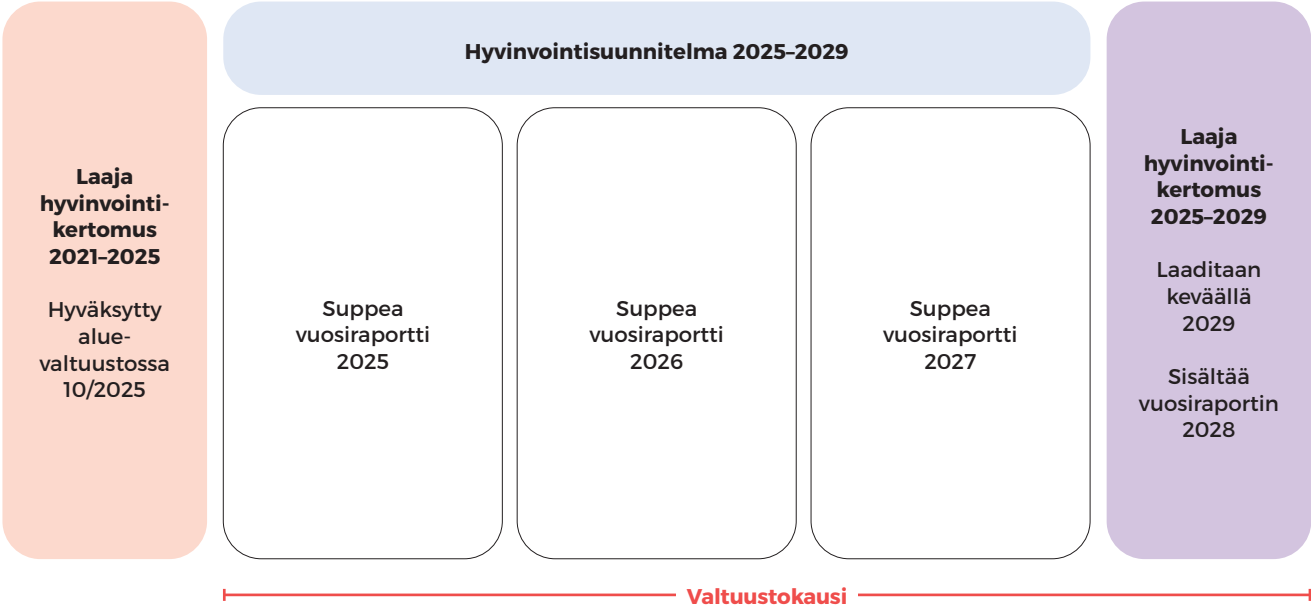
10. Suunnitelman hyväksyminen, raportointi ja arviointi

Suunnitelman hyväksyminen

Päijät-Hämeen hyvinvointisuunnitelma 2025–2029 esitetään hyväksyttäväksi Päijät-Hämeen hyvinvointialueen valtuustossa vuoden 2025 aikana. Hyväksytty suunnitelma lähetetään tiedoksi keskeisille sidosryhmille, kuten Päijät-Hämeen liitolle, kunnille sekä yhdistysfoorumille. Suunnitelmaan sisällytetyt toteutussuunnitelmat: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, Suunnitelma ikääntyvän väestön tukemiseksi, Ehkäisevän työn toteutussuunnitelma sekä Ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma hyväksytään osana hyvinvointisuunnitelmaa. Suunnitelmat täydentävät toisiaan, sillä toteutussuunnitelmat vastaavat kukin näkökulmastaan hyte-kärkien tavoitteiden toteuttamisesta. Hyvinvointisuunnitelma toimii myös alueellisia suunnitelmia ja ohjelmia yhteensovittavana asiakirjana.

Suunnitelman seuranta ja raportointi

Seuranta ja raportointi ovat keskeisiä edellytyksiä hyvinvoinnin, terveellisuuden ja turvallisuuden toiminnan johtamiselle ja kehittämiselle. Hyvinvointikertomustyö, niin hyvinvointialueella kuin kunnissa, mahdollistaa pitkäjänteisen hyvinvointitiedon ja toimenpiteiden

Kuva. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen raportointi valtuustokaudella 2025–2029.

vaikutusten seurannan sekä toiminnan kytkeytymisen organisaatioiden muuhun suunnitelma- ja kertomustointintaan (Liite 5).

Hyvinvointisuunnitelman toteutus tapahtuu hyvinvointialueen, kuntien ja lukuisten muiden toimijoiden arjessa. Tavoitteiden edistäminen kiinnittyy tiiviiksi osaksi toimijoiden tavanomaista toiminnan seuranta- ja raportointia. Hyte-kärkien tavoitteiden toteutuminen arvioidaan seurantaindikaattoreiden (liite 3) avulla. Seurantaindikaattoreihin sisältyvät hyte-kerroinindikaattorit ja niiden parissa tehtävä työ sekä hyte-vuosineuvotteluissa asetettujen vuosittaisten painopisteiden toteutuminen raportoidaan vuosittain yhdyspintaneuvottelukunnalle ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnalle.

Suunnitelman toteutuminen erillissuunnitelmineen raportoidaan vuosittain lakisääteisesti suppeina hyvinvointiraportteina. Valtuustokauden päättyessä 2029 laaditaan laaja hyvinvointikertomus, joka kokoaa koko valtuustokauden hyvinvointitiedon ja tilannekuvan uutta hyvinvointisuunnitelmaa varten.

Suunnitelman arviointi

Hyvinvointisuunnitelman laatimisessa tavoitteiden pohjana on ollut laajalla joukolla koottu hyvinvoinnin tilannekuva. Suunnitelma ja sen toteutussuunnitelmat on koottu alueellisten verkostojen tai keskeisten asiantuntijoiden yhteistyönä. Toteutussuunnitelmiin on kirjattu tavoitteiden ja toimenpiteiden avulla saavutettavia vaikutuksia tai hyötyjä. Hyvinvointisuunnitelman laatimisen loppuvaiheessa toteutettiin lisäksi osallisuutta vahvistava päätösten vaikutusten ennakoarviointiprosessi, joka rajattiin arvioimaan tavoitteiden avulla saavutettavia vaikutuksia ja hyötyjä asukkaiden elämään. Arvioinnissa kuultiin hyvinvointialueen nuorisovaltuustoa ja vammais- ja vanhusneuvostoja sekä järjestöneuvottelukuntaa.

Suunnitelmassa esitetyt hyte-kärkien tavoitteiden indikaattorit kuvaavat muutosta asukkaiden hyvinvoinnissa. Hyte-toimintaa arvioidaan näiden lisäksi useilla muilla indikaattoreilla ja itsearviointina. Suunnitelman laatimisen yhteydessä on noussut hyvinvointisuunnitelman 2021–2025 tapaan itsearvioitavia kehittämistavoitteita.

Itsearvioitavat hyte-työskentelyn kehittämistavoitteet

Päämäärä	Kehittämistavoite Keskeinen tulos	Mittari Arviointikysymys	Arviointi- menetelmä
Päijät-Hämeessä on toimivat hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden ja osallisuuden edistämisen yhteistyötä, koordinointia ja johtamista tukevat rakenteet. (HyTeTuO)	Keskeisten alueellisten verkostojen rooli hyte-tavoitteiden toteuttamisessa on vahvistunut ja määritelty.	Verkostojen toiminta vuosittaisten hyte-painopisteiden saavuttamisen arvioinnissa. Verkostojen tarkoituksenmukainen kokoonpano.	Itsearviointi
	Hyvinvointialueorganisaation hyte-työskentelyn rakenteet ovat toimivat	Tavoitteiden asettamisen ja seurannan prosessit. Hyte-työskentelymalli tulosalueiden ja hyte-yksikön välillä. Organisaation hyte-ohjausryhmä. Toimialojen kokemus osallisuudesta hyte-työskentelyssä.	Itsearviointi
	Hyte-neuvottelujen käytänteet ovat vakiintuneet	Vuosittaiset painopisteet valittu ja ne ohjaavat alueellista toimintaa. Neuvottelujen ja verkostojen yhteistyön vuosikello.	Itsearviointi
Hyvinvointijohtaminen toteutuu. Hyte-näkökulma huomioidaan alueella toiminnassa ja päätöksenteossa.	Päijät-Hämeessä on hyvinvointijohtamista palveleva alueellinen hyte-yhteistyön toimintatapa.	Johdon sitoutuminen. Vastuiden määrittely. Tiedonkulun ja viestinnän toteutuminen suunnitelmallisesti. Hyvinvointijohtaminen on määritelty alueellisesti ja osallisuuden johtamisen malli on luotu osaksi hyvinvointijohtamista.	Itsearviointi
	Hyte-työpöytä on otettu käyttöön ja toimii yhtenä alueellisena tiedolla johtamisen ja raportoinnin työkaluna.	Hyte-työpöytä käytössä. Raportointiprosessit hyvinvointikertomustyötä tekevien tahojen välillä ovat toimivat ja tarkoituksenmukaiset. Tietotuotteiden ja tilannekuvien raportointi. Hyte-kerroin -työskentelyn nivoutuminen teemaryhmätyöskentelyn kautta osaksi perustoimintaa.	Itsearviointi Hankearviointi
Asukkaat ottavat aktiivisesti vastuuta omasta hyvinvoinnistaan.	Hyvinvointitiedon jakaminen asukkaille toteutuu	Hyvinvointiin liittyvä asukasviestintä ja materiaali.	Itsearviointi Palautteet Toimenpidekoodit Hyte-työpöytä Hyvinvointikysely
	Asukkaiden yksilöllinen ohjaus ja tuki toteutuu	Elintapaohjauksen toteuttaminen riskihenkilöille. Omahoidontuen toteutuminen.	
	Asukkaiden yhteisöllinen osallistaminen toteutuu	Vertaistuen ja osallistumisen mahdollistaminen.	

Lähteitä ja aineistoja

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät kunnissa. Kuntaliitto, 2024. Niemi (toim.),
[Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät kunnissa | Kuntaliitto.fi](#)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden välillä. Kuntaliitto ja Hyvil, 2025. Niemi (toim.),
[Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden välillä | Kuntaliitto.fi](#)

Hyvinvointialueen tehtävät hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, 2025. Tenkula ja Lindholm. [Hyvil](#)

Vaikuttavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen johtamisen laadun osatekijät.
THL Työpaperi 28/2025. Ylitörmänen, Tasala ja Kauppinen (toim.)

[Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030: Valtioneuvoston periaatepääätös – Valto](#)

[Lainsäädäntö – THL](#)

[Lainsäädäntö – terveys ja hyvinvointi – Sosiaali- ja terveysministeriö](#)

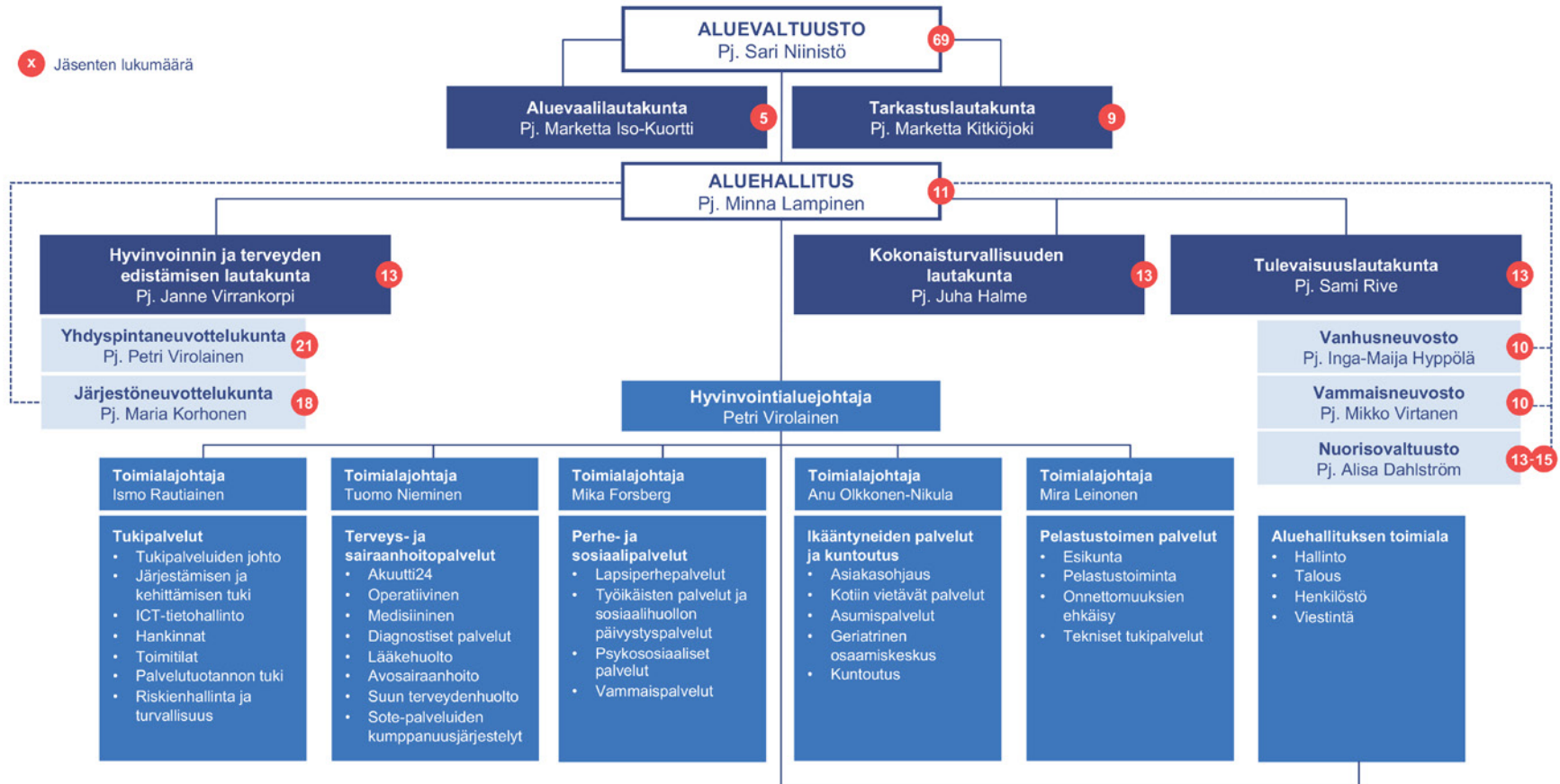
[Sosiaalinen kestävyys | Kuntaliitto.fi](#)

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen hallintosääntö.

Liitteet

- Liite 1. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen organisaatiokaavio 2025**
- Liite 2. Päijät-Hämeen järjestöyhteistyön toimintaympäristö**
- Liite 3. Asukkaiden hyvinvointia kuvaavat seurantaindikaattorit**
- Liite 4. Muita seurattavia indikaattoreita**
- Liite 5. Kuntajohtamisen näkökulma lakisääteisiin suunnitelmiin/hyte**
- Liite 6. Päijät-Hämeen väestöpyramidi (9/2025)**
- Liite 7. Linkki: Alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2026–2029**
- Liite 8. Linkki: Alueellinen suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2026–2029**
- Liite 9. Linkki: Alueellinen ehkäisevän työn toteutussuunnitelma 2025–2029**
- Liite 10. Linkki: Päijät-Hämeen ravitsemusterveyden edistämisen toteutussuunnitelma 2025–2029**

Liite 1. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen organisaatiokaavio 2025

Liite 2. Päijät-Hämeen järjestöyhteistyön toimintaympäristö

HYVINVOINTIALUE

Päijät-Hämeen Järjestöneuvottelukunta

- Hyvinvointialueen toimielin.
- Vahvistaa hyvinvointialueen, yhteisöjen ja järjestöjen keskinäistä yhteistyötä sekä edistää hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Kumppanuusfoorumi

- Kaikille yhdistyksille ja yhteyshenkilöille avoin tilaisuus järjestöyhteistyön kehittämiseen.

Lähellä.fi

OLKA-
toiminta

JÄRJESTÖT

Päijät-Hämeen Yhdistysfoorumi

- Toimii yhdistysten ja järjestöjen keskinäisenä yhteistyön foorumina
- Kokooa järjestöjen muodostamat verkostot yhteiseen keskusteluun.
- Tuo järjestöjä ja yhdistyksiä ja niiden toimintaa näkyväksi ja tunnetuksi.
- Jalkauttaa Päijät-Hämeen yhdistys- ja järjestöstrategiaa.

Verkostot

- Yhdistysten ja järjestöjen muodostamat verkostot, toimivat kohderyhmän tai yhteisen asia äärellä.

KUNNAT

Yhdistys/järjestöyhteistyö

Yhdistysillat

- Yhteyshenkilöt
- Tapahtumayhteistyö
- Tilayhteistyö
- Viestintäyhteistyö
- Yhdistysten avustukset
- Verkostoyhteistyö
- Kehittäminen
- Vaikuttaminen

Yhdistykset

- Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisterissä yhdistykset ovat rekisteröity kunnittain.

Liite 3. Asukkaiden hyvinvointia kuvaavat seurantaindikaattorit (Osallisuus ja yhteisöllisyys)

OSALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS

Osallisuus on vahvistunut	Kohde, josta saatavissa	Lähde
Opettajat eivät ole kiinnostuneita opiskelijan kuulumisista, %	8.–9.Ik, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Sai osallistua omaa hoitoa ja tutkimuksia koskeviin päätöksiin viimeisimmällä käynnillä (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Asiakkaan osallistuminen omaan RAI-arviointiinsa, osuus kotihoidon asiakkaista (%)	65 v. täyttäneet kotihoidon RAI-arvioidut	Rai-tietovaranto
Erittäin heikko osallisuuden kokemus (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi, Alueellinen hyvinvointikysely, kohdennettu Hyvinvointikysely (ns. osallisuuskysely)
Voi vaikuttaa siihen, millainen omasta tulevaisuudesta tulee	8.–9. Ik, lukion ja aol:n 1.–2 vk	Kouluterveyskysely
Korkea osallisuuden kokemus (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	Alueellinen hyvinvointikysely, kohdennettu Hyvinvointikysely (ns. osallisuuskysely)
Yksinäisyys on vähentynyt		
Ei yhtään hyvää kaveria, %	4.–5.Ik	Kouluterveyskysely
Ei yhtään läheistä ystävää, %	8.–9.Ik, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi, %	4.–5.Ik	Kouluterveyskysely
Tuntee itsensä yksinäiseksi, %	8.–9.Ik, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Itsensä usein tai melko usein yksinäiseksi kokevien määrä (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	Alueellinen hyvinvointikysely, kohdennettu Hyvinvointikysely (ns. osallisuuskysely)
Työhön, kouluun ja koulutukseen kiinnittyminen on vahvistunut (painotus nuoriin ja nuoriin aikuisiin, jotka kiinnittymisvaiheessa)		
Pitää koulunkäynnistä/opiskelusta, %	4.–5.Ik, 8.–9.Ik, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Luvattomia poissaoloja vähintään viikoittain, %	8.–9.Ik, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet, % vastaavan ikäisestä väestöstä	17–24 v.	Tutkintorekisteri (Tilastokeskus)
Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta	15–24 v.	Työnvälitystilasto (TEM), Työssäkäyntitilasto (Tilastokeskus)
Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opiskele, ei ole varusmiespalvelussa) olevat 18–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä	18–24 v.	Työssäkäyntitilasto (Tilastokeskus)
Mielenterveyden ja käytäytymisen häiriöiden (tietyt diagnoosit) vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat % vastaavan ikäisestä väestöstä	18–34 v.	Tilasto Suomen eläkkeensaajista (ETK ja Kela)
Keskiasteen koulutuksen saaneet, %	20 v. täyttäneet	Tutkintorekisteri (Tilastokeskus)
Korkea-asteen koulutuksen saaneet, %	20 v. täyttäneet	Tutkintorekisteri (Tilastokeskus)

Liite 3. Asukkaiden hyvinvointia kuvaavat seurantaindikaattorit (Mielen hyvinvointi)

MIELEN HYVINVOINTI		
Psyykkinen kuormitus ja itsetuhoisuus ovat vähentyneet	Kohde, josta saatavissa	Lähde
Itsemurha-ajatuksia 12 viime kuukauden aikana kokeneiden osuus (%)	20-64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Itsemurhakuolleisuus / 100 000 vastaavan ikäistä	18-24 v., 0-64 v., 65 v täyttäneet	Kuolemansyytilasto (Tk)
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %	8.-9.lk, lukion ja aol:n 1.-2.vk	Kouluterveyskysely
Koulu-uupumus, %	8.-9.lk, lukion ja aol:n 1.-2.vk	Kouluterveyskysely
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%)	20-64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%)	20-64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	Alueellinen hyvinvointikysely, kohdennettu Hyvinvointikysely (Osallisuuskysely)
Elämään tyytyväisyys on lisääntynyt		
Kokee terveydentilansa kesinkertaiseksi tai huonoksi, %	4.-5.lk, 8.-9.lk, lukion ja aol:n 1.-2.vk	Kouluterveyskysely
Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%)	20-64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, %	4.-5.lk, 8.-9.lk, lukion ja aol:n 1.-2.vk	Kouluterveyskysely
Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%)	20-64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi

Liite 3. Asukkaiden hyvinvointia kuvaavat seurantaindikaattorit (Arjen turvallisuus)

ARJEN TURVALLISUUS

Arjen turvallisuus on vahvistunut, myös digitaalisissa ympäristöissä	Kohde, josta saatavissa	Lähde
Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana, %	4.–5.lk	Kouluterveyskysely
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, %	4.–5.lk, 8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %	4.–5.lk, 8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1 000 asukasta		Rikos- ja pakkokeinotilastot (Tilastokeskus)
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 1 000 vastaavan ikäistä	0–6 v., 0–15 v., 7–14 v., 15–24 v., kaikki	Perusterveydenhoitotilasto, Erikoissairaanhoidotilasto
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	65 v. täyttäneet	Perusterveydenhoitotilasto, Erikoissairaanhoidotilasto
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavan ikäisestä väestöstä	65 v. täyttäneet	Perusterveydenhoitotilasto, Erikoissairaanhoidotilasto
Kokenut esteitä ja huolia sähköisten palvelujen käytössä (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvallisiksi kokeneiden osuus (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Apua saa silloin, kun sitä tarvitsee		
Ei ole päässyt kouluterveysneuvotteluun yrittämisestä huolimatta lukuvuoden aikana, % käyntiä tarvinneista	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Hankalat matkat haitanneet hoidon saantia, (%) terveyspalveluja käyttäneistä	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Lääkärin vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneiden osuus, (%) tarvinneista	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Avun ja palvelun riittävyyteen tyytyväisten asiakkaiden osuus lakisääteisissä iäkkäiden palveluissa, %	iäkkäiden lakisääteisten palvelujen asiak. yli 65.v	Kerro palvelustasi – Kansallinen vanhuspalvelujen asiakastytytyväisyyden seuranta
Elinvoima ja taloudellinen hyvinvointi ovat vahvistuneet		
Perustoimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet % vastaavan ikäisestä väestöstä (hva:n)	25–64 v.	Toimeentulotukirekisteri
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet % vastaavan ikäisestä väestöstä (kunnan)	25–64 v.	Toimeentulotukirekisteri
Perheen koettu taloudellinen tilanne kohtalainen tai sitä huonompi, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Rahanpuutteen vuoksi ruoasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä tinkimään joutuneiden osuus (%), 20–64-vuotiaat	20–64 v., 65 v. täyttäneet, 75 v. täyttäneet	TerveSuomi
Taloudellinen huoltosuhde		Työssäkäyntitilasto
Muuttuviin olosuhteisiin on varauduttu		
Avohoidon keinoin vältettävissä olevat, päivystyksellisesti alkaneet sairaalahoidot perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon vuodeosastoilla	25 v. täyttäneet	Väestörakenne, tulonjakotilasto, Terveystieteiden tutkimuskeskus, HILMO
Etäasiointikäynnit, % perusterveydenhuollon avohoidon käynneistä	avohoidon asiakkaat	Perusterveydenhuoltotilasto
Suunnitellut tai muuttanut asumisjärjestelyitä vanhuuden tarpeita ajatellen (%)	75 v. täyttäneet	Terve Suomi
Hyvinvointialueen investointien tulorahoitus, %	hva	Valtionkonttorin kuntatalouden palvelut
Hyvinvointialueen omavaraisuusaste, %	hva	Valtionkonttorin kuntatalouden palvelut

Liite 3. Aukkaiden hyvinvointia kuvaavat seurantaindikaattorit (Päihteettömyys ja terveelliset elämäntavat)

PÄIHTEETTÖMYYS JA TERVEELLISET ELINTAVAT		
Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat vahvistuneet	Kohde, josta saatavissa	Lähde
Terveydelle suotuisat elintavat (%)	20–69 v.	TerveSuomi
Terveyttä edistäviä elintapoja -summaindikaattori, %	4.–5. lk, 8.–9. lk	
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Käyttänyt jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta vähintään kerran, %	4.–5.-lk	Kouluterveyskysely
Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Päivittäin tupakka- tai nikotiinituotteita käyttävien osuus (%), 20–64-vuotiaat	20–64 v., 65 v. ja 75 v. täyttäneet, matala, keskitason ja korkea koulutus	TerveSuomi
Raittius, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Käyttää alkoholia viikoittain, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Alkoholia riskitasolla käyttävät AUDIT- / AUDIT-C-testin mukaan, % perusterveydenhuollon avohoidossa testin tehneistä 18–64-vuotiaista	18–64 v., 65 v. täyttäneet	Perusterveydenhuoltotilasto
Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä, %	lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (%)	20–64 v., 65 v. ja 75 v. täyttäneet, matala, keskitason ja korkea koulutus	TerveSuomi
Nukkuu arkisin alle 8 tuntia, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Riittämättömästi nukkuvien osuus (%),	20–64 v., 65 v. ja 75 v. täyttäneet, matala, keskitason ja korkea koulutus	TerveSuomi
Ei syö aamupalaa joka arkipäivä, %	8.–9.lk, lukion ja aol:n 1.–2.vk	Kouluterveyskysely
Useita kertoja päivässä kasviksia sekä hedelmiä ja marjoja syövien osuus (%)	20–64 v., 65 v. ja 75 v. täyttäneet, matala, keskitason ja korkea koulutus	TerveSuomi
Elintapasairauksien ilmaantuvuus on pienentynyt		
Ylipainon (ml. lihavuus) yleisyys (%)	2–6 v., 7–12 v., 13–16 v.	FinLapset -rekisteriseuranta, Perusterveydenhuoltotilasto
Lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI ≥ 30 kg/m2) (%)	20–64 v., 65 v. täyttäneet, matala, keskitason ja korkea koulutus	TerveSuomi
Alkoholisairastavuusindeksi, ikävakioimaton	kuvaava palvelutarpeen määrää ja väestön todellista terveyttä	Kansallinen terveysindeksi (Kela ja THL)
Diabetesindeksi, ikävakioimaton	kuvaava palvelutarpeen määrää ja väestön todellista terveyttä	Kansallinen terveysindeksi (Kela ja THL)
Sepelvaltimotauti-indeksi, ikävakioimaton	kuvaava palvelutarpeen määrää ja väestön todellista terveyttä	Kansallinen terveysindeksi (Kela ja THL)
Terveyserot ovat kaventuneet		
Itsensä täysin tai osittain työkyvyttömäksi kokevien osuus (%)	20–74 v. matala, keskitason ja korkea koulutus	Terve Suomi
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, %		Eläketilastot (ETK)
Alkoholisairastavuusindeksi, ikävakioitu	kuvaava alueiden välisiä terveyseroja	Kansallinen terveysindeksi (Kela ja THL)
Diabetesindeksi, ikävakioitu	kuvaava alueiden välisiä terveyseroja	Kansallinen terveysindeksi (Kela ja THL)
Sepelvaltimotauti-indeksi, ikävakioitu	kuvaava alueiden välisiä terveyseroja	Kansallinen terveysindeksi (Kela ja THL)

Liite 4. Muita seurattavia indikaattoreita

HYTE-KERROIN PROSESSI-INDIKAATTORIT

- Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen
- Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen
- Lasten tuhkarokko-sikotauti-vihurirokko (MPR) -rokotuskattavuus
- Alkoholinkäytön mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski
- Elintapaneuvonnan toteutuminen tyypin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito -suosituksen mukaisesti
- Työttömien toteutuneiden terveystarkastusten osuus suhteessa työttömien kokonaismäärään

SOSIAALISEN RAPORTOINNIN HYVINVOINTITIEDOKOOSTEET

Osavuositain/ kvartaaleittain laaditut koosteet.

INDIKAATTOREITA TEEMOITTAIN

Liikkuminen

- Perusopetusikäisten fyysinen toimintakyky, (Move!-mittaus)
- Tunnin päivässä liikkuvat, (Kouluterveyskysely)
- Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (Terve Suomi -tutkimus)
- Liikuntaneuvonnan asiakasmäärät ikäryhmittäin (HYTE-raportointi, HVA)
- Liikuntaneuvonnan käynnit (HYTE-raportointi, HVA)
- Liikuntaneuvontaläheteiden määrä (HYTE-raportointi, HVA)
- Elintapaneuvonnan toteutuminen tyypin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito -suosituksen mukaisesti (HYTE-kerroin, HVA)
- Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön (HYTE-kerroin, kunnat)
- Lonkkamurtumat yli 65-vuotiailla (HYTE-kerroin, HVA)
- Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat (HYTE-kerroin, HVA)

Kulttuuri

- Merkityksellisyyskokemus, Hyvinvointikysely
- TEAviisari parittomina vuosina
- OAB61: Kulttuurihyvinvoinnin neuvonta ja ohjaus
- Terve Suomi -kyselyn kulttuuria koskevat kysymykset (kulttuuripalveluiden käyttö, kulttuuripalveluiden riittävyys)
- Kuntien peruspalveluiden arviointi joka 2. vuosi (AVI-alueittain)

Työllisyys

- Työllisyysaste
- Uusien avointen työpaikkojen määrä
- Nuorisotyöttömyyden aleneminen
- Oppilaitosten sisäänottomäärien kehitys
- Nuorisotyöttömyys ja vieraskielisten työttömyys
- Syntyvyys ja kuolleisuus
- Muuttoliike ja nettomaahanmuutto
- Kuntien välinen muuttoliike
- Nuorten koulutustaso
- Ilman perustason koulutusta olevien työttömien määrä
- Väestön sairastavuus
- Toimeenpanossa mukana olevien tahojen tiedonkeruut

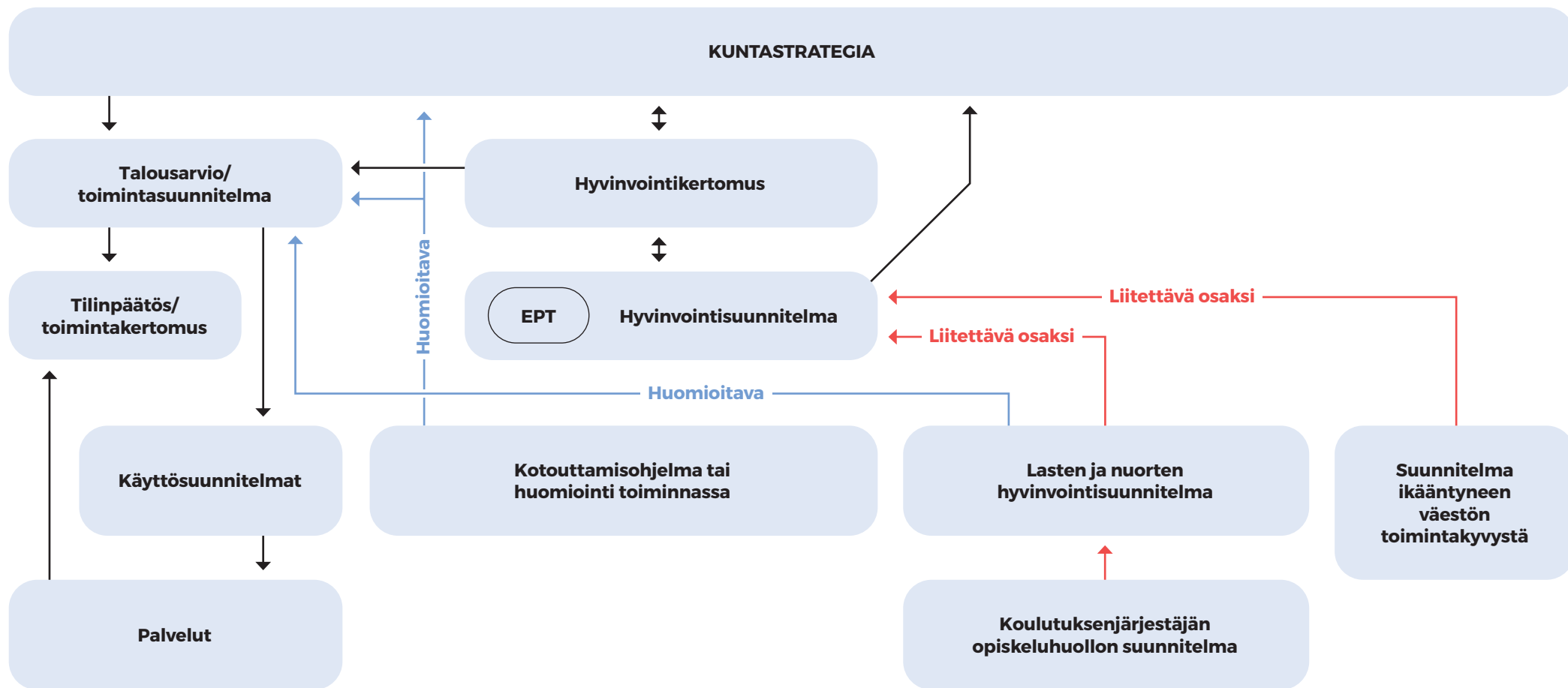
Kotoutuminen

- Vuosittainen tilannekuva väestösuhteiden tilasta Suomessa (ELY). Osa kansallista foorumia.
- Kokemus turvallisuudesta. Hyvinvointikysely.
- Kokemus saadusta tuesta. Hyvinvointikysely.
- Kokemus syrjinnästä. Hyvinvointikysely.
- Yhteiskuntaorientaatioon osallistuneiden määrä/ koulutukseen oikeutetut alueelle muuttaneet.
- Yhteiskuntaorientaatiokoulutukseen osallistuneiden kokemus koulutuksen hyödyistä. Koulutuspalautte.
- Ulkomaalaiset työttömät työnhakijat
- Kuntoutuksen työtoiminnan kyselyt, osallisuuden kokemus, hyvinvointikysely
- Roidun palautekyselyt

Kestävä kehitys

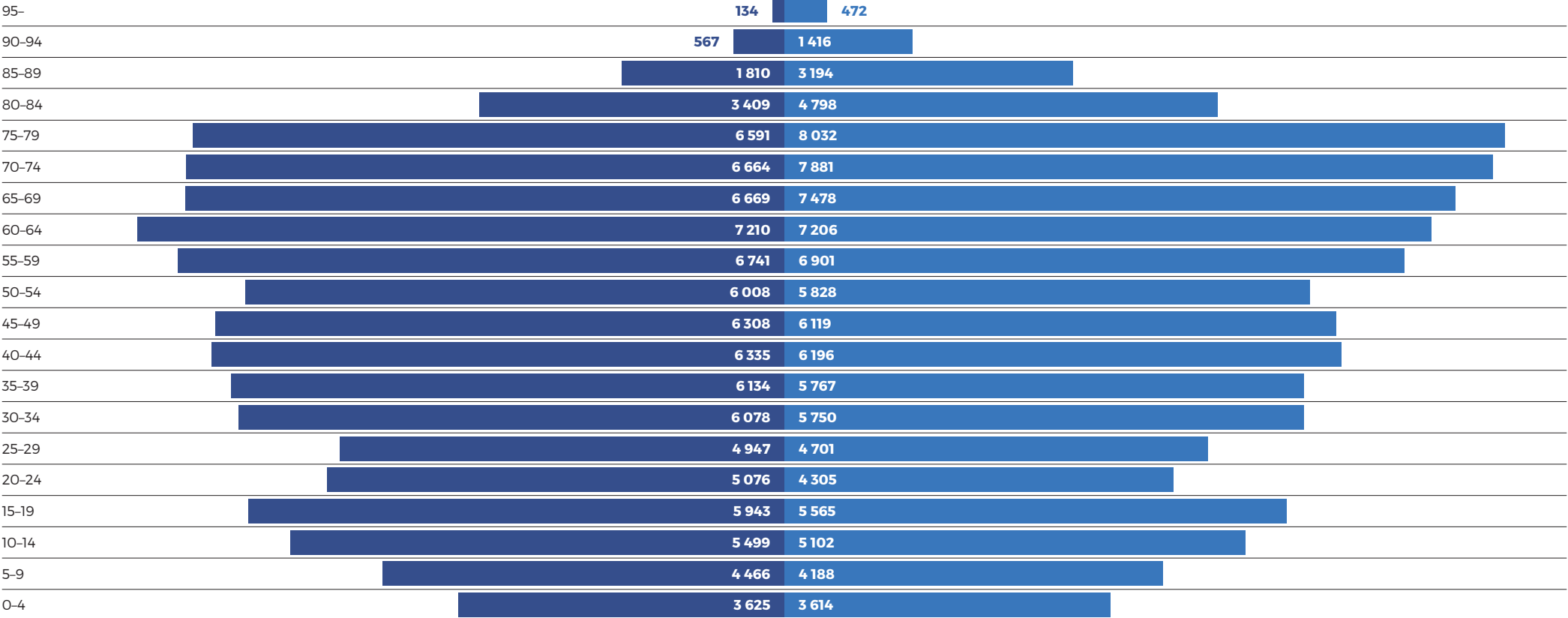
- Power BI -pohjainen mittaristo (valmis 2025), sisältää sosiaalisen ja taloudellisen kestävyysmittarit
- HYTE-kyselyn mittarit planetaarisesta hyvinvoinnista
- Luontoaskel terveyteen -ohjelman mittarit: ravitsemus, liikunta, luonto (esim. kävijämittaukset)
- OAB62: Luontopalvelujen ja lähiluonnossa liikkumisen neuvonta ja ohjaus

Liite 5. Kuntajohtamisen näkökulma lakisääteisiin suunnitelmiin/hyte (Lähde: Kuntaliitto)

Liite 6. Päijät-Hämeen väestöpyramidi (9/2025, lähde: Päijät-Hämeen liitto)

Miehet Naiset

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue